

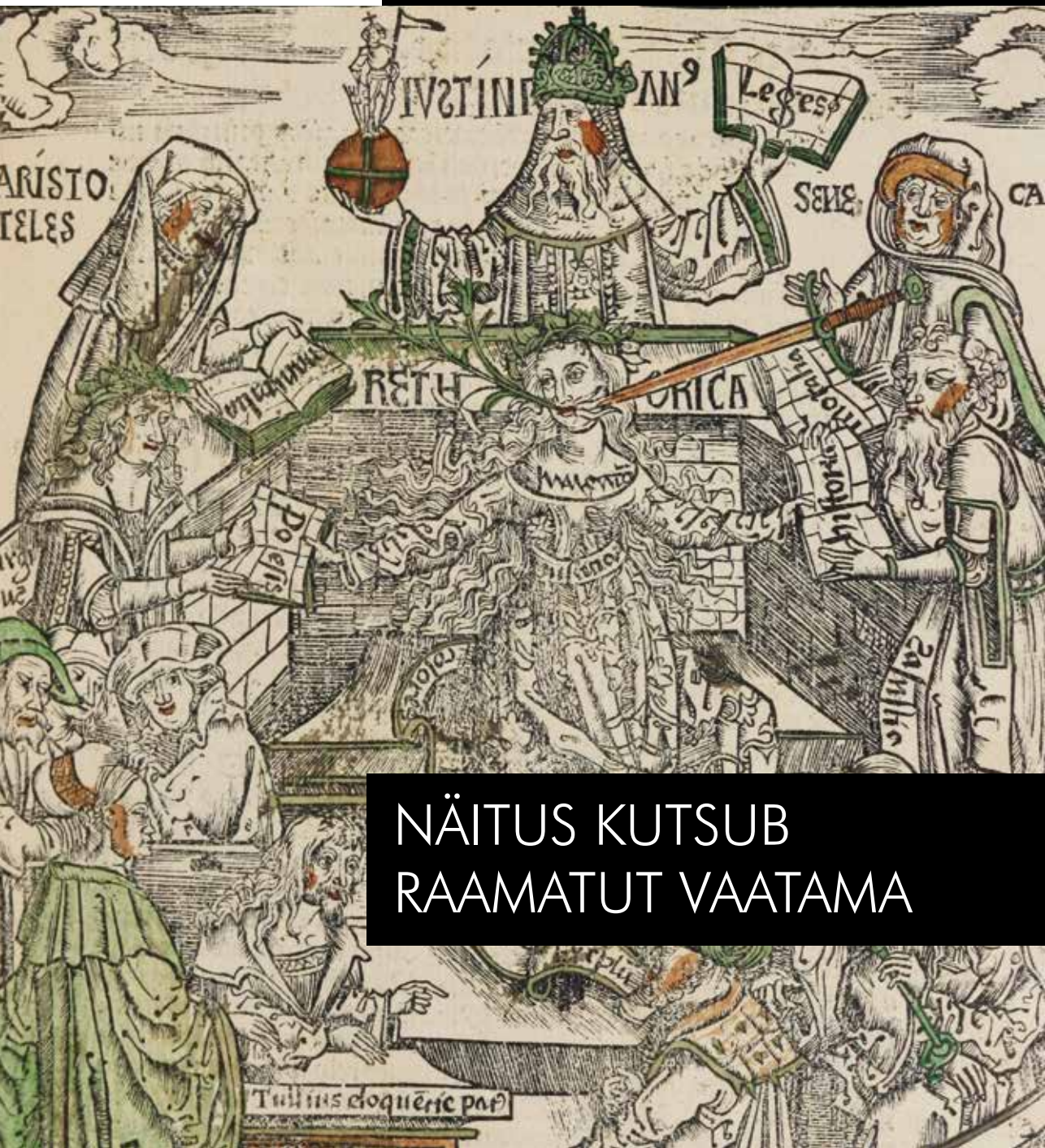
UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Märts 2014 nr 3 (2425) • Tartu ülikooli ajakiri

SELLES NUMBRIS:

UUS PÕHIKIRI TOOB SUURTEADUSKONNAD
ÕPPEASSISTENDID TEEVAD ELU KERGEMAKS
NII PROFESSORITELE KUI KA ÜLIÕPILASTELE
TEADUSLUGU KUTSUB DEPRESSIOONILE TÄ-
HELEPANU PÕÖRAMA

NÄITUS KUTSUB
RAAMATUT VAATAMA

Ülikool vaatab tulevikku

Merilyn Merisalu
UT peatoimetaja

Kõrghariduses on viimastel aastatel toimunud palju muutusi, millega seoses on nii haridus- ja teadusministeeriumil kui ka ülikoolidel endil tulnud teha palju selgitustööd. Kuigi paljud muutused võivad olla inimeste jaoks arusaamatud või praktikas isegi ebavajalikud, tahaksin loota, et nende ajendiks on ikkagi soov saavutada paremini toimivad ülikoolid ja õppekvaliteedi paranemine.

Märtsikuu ajakirjas heidab pilgu tulevikku mitu artiklit. Aprillikuus toimub Tartu ülikoolis visioonikonverents, kus teadlased vaatavad 2032. aastasse ning püüavad aimata, mida toob tulevik nende valdkonnale, ühiskonnale ja ülikoolile. Professorid Jaak Vilo ja Vello Andres Pettai mõtisklevad lehekülgedel 16–18 just ülikooli tuleviku üle.

Mõlemad professorid leiavad, et ühelt poolt peab Tartu ülikool hoidma rahvusülikooli identiteeti, ent samas tuleb püüelda rahvusvahelisele

teaduspüünele.

Ülikooli ebakindel ühiskondlik roll peegeldub nii ootuste vastukäivuses kui ka õppekeele küsimuses. Tudengitel peab olema võimalus ja oskus töötada rahvusvahelises konkrentsis ja meeskonnas, aga selle kõrval tuleb jääda nii eestikeelseks kui võimalik.

Muutused tulevikus põhinevad suuresti infotehnoloogial, millega peavad kohanema nii üliõpilased kui ka õppejõud. Palju võimalusi annab näiteks Moodle'i keskkonna ja MOOC-ide rakendamine, mis annab võimaluse mobiilsemaks õppeks. Veebipõhise iseõppe hoogustumise taustal saab aga mudeldada ka iseõppimise kasvu.

Lehekülgedel 19–22 tutvustame, kuidas on edenenud Tartu ülikooli uue põhikirja koostamine. Põhikirja komisjon on uue dokumendiga töötanud enam kui aasta ning pikad arutelud ja vaidlused on nüüdseks peaaegu lõpukorral. Ees on veel viimased täiendused ja parandused, kus on võimalik sõna võtta kõigil ülikooli töötajatel.

Usun, et suurteaduskondade loomise ja juhtide valimise süsteemi läbipaistvamaks muutmise kõrval on tähtis tähelepanu pöörata just kaasamisele, mille heaks näiteks sobib uue põhikirja koostamine. Kui otsese demokraatia kogemus on näidanud, et otsuste andmine suurele seltskonnale on väga kulukas nii ajaliselt kui ka finantsilises plaanis ning tihti ei vii isegi sihile, siis on kaasamine väga hea viis saada teada rahva soovid ja hea tava on nendega otsuste tegemisel arvestada.

Ülikooli tulevikku mõjutavad küll ühiskonna ootused ja soovid, aga selle kujundamisel kanname vastutust ikkagi meie ise. Seepärast loodangi, et varsti siseveebis kõigile kättesaadavaks tehtav põhikirja kavand leiab palju lugejaid ja kommenteerijaid, kes tahavad tulevikus näha parimat võimalikku Tartu ülikooli. ☺

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Ülikooli 18–102; Tel: 737 5686, 5802 8827; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Merilyn Merisalu; **toimetajad:** Signe Ivask ja Mart Zirnask; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infotoimetajad:** Kristina Hermann, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetusel lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maaja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

8–9

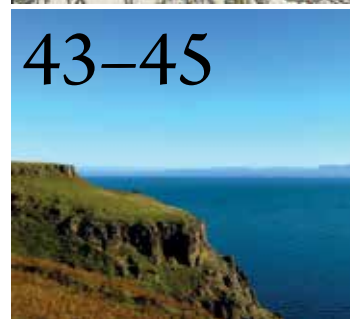
16–18

30–32

40–42

43–45

- 8 **PILDIS:** Meeskoor käis Jaapanit avastamas.
- 11 **KOLUMN:** Üliõpilasesindus aitas ainepunktide kaotamiseks mure lahendada.
- 12 **PERSOON:** Taavi Pungas tuli pärast Cambridge'i Tartu ülikooli ja plaanib ka tuleviku kindlasti Eestiga siduda.
- 16 **AKTUAALNE:** Ülikool kutsub tulevikku vaatama.
- 19 **AKTUAALNE:** Uus põhikiri vähendab teaduskondade arvu neljale.
- 23 **AKTUAALNE:** Õppeassistendid parandavad tagasiside kvaliteeti tudengitele.
- 28 **ARVUSTUS:** Mullu suvel Viljandi kultuuriakadeemia lõpetanud noored näitlejad jutustavad Ugala teatris oma põlvkonna lugu.
- 30 **VÄITEKIRI:** Kuidas puudutas 1920. aastate Eesti sisserändepoliitika baltisakslasi?
- 33 **TEADUS:** Diagnoosimata depressioon võib inimesed viia valede eriarstide juurde.
- 36 **VILISTLANE:** Kolmikhüppaja Kaire Leibak alustab uut elu.
- 40 **AJALUGU:** Ülikooli raamatukogu näitusele on seatud ligi 50 trükikunsti esimesest sajandist pärit illustreeritud originaalköites raamatut.
- 43 **REISIKIRI:** Kuidas maitseb Šoti viski? Kas Šotimaa loodus on ikka ilus? Aga kohalik keel arusaadav?
- 46 **ESSEE:** Vilistlane Peeter Liik arvab, et WADA peab lõpetama avaliku dopinguvastase võitluse.
- 49 juubelid, kaitsmised, stipendiumid, tunnustused, teated, järelhüüe

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 4. aprillil 2014.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükivärvidega. ©Ecoprint

Tartu ülikooli karjääripäev tuleb taas

Teist aastat järjest korraldatakse Tartu ülikooli tudengitele ühtne karjääripäev, mis toimub 14. märtsil Tartus Dorpati konverentsikeskuses. Kohale on oodatud kõik Tartu ülikooli inimesed, kes tunnevad huvi tööturul toimuva vastu. Ei ole vahet, kas sind paneb särama reaal-, sotsiaal-, humanitaar- või meditsiinivaldkond, kõigi peale on mõeldud.

Karjääripäeva eesmärk on panna osalejaid analüüsima enda oskusi, vajadusi ja teadmisi vastavalt tööturu võimalustele. Päeva jooksul toimuvad karjäärimiss, inspireerivad töötoad ning esinevad tuntud praktikud. Praeguse seisuga osaleb juba üle paarikümne ettevõtte. Teiste seas on tulemas Eesti Energia, Fortumo, Eesti Haigekassa, Swedbank, SEB ning palju teised.

Karjääripäeva juhatab sisse

põnev peaesineja Yrjö Ojasaar, kes suudab ka kõige passiivsemas kuulajas elevuse tekitada. Samal ajal toimub ka karjäärimiss, kus saab iga huviline juba ise rääkida ning aktiivset huvi üles näidata. Esindatud ei ole ainult konkreetse valdkonna ettevõtte, püüame uusi võimalusi pakkuda kõigile.

Lisaks peaesinejatele ja karjäärimissile on üliõpilastel võimalik osa võtta töötubadest, mille teemade valik on sama kirju, kui neid juhendavate ettevõtete taust. Kurssi on võimalik end viia mitmesuguste ettevõtete taustaga, lihvida oskusi ideede genereerimise vallas, tutvuda mitmete praktikavõimalustega. Räägitakse nii sellest, kuidas 30-aastaselt pensionile saada, kui ka omaenda personaalse brändi arendamisest. Kõigi karjääripäeval osalenute vahel loositakse välja hulgaliselt

auhindu.

Eelmise aasta positiivse kogemuse põhjal oleme seekord teinud veelgi rohkem töötube, kutsunud esinema eri valdkondade esindajaid ning püüdnud mõelda tudengite mitmesuguste huvide peale. Ettevõtjate siiras huvi tudengite vastu on innustanud korraldusmeeskonda ning loodetavasti jõuab see energia ka tudengiteni, keda aktiivselt osalema kutsutakse.

Tsiteerides eelmise aasta karjääripäeva osalejat, siis «igalt poolt pistetakse pihku mitmekesiseid töopakumisi». Seega tasub tulla kohale oma võimalustega tutvuma.

Töötubadesse on vajalik eelregistreerimine. Rohkem informatsiooni: <http://careerday.ut.ee/>.

Ettevõtlusseminar võtab luubi alla uudsed logistikalahendused

7. märtsil algusega kell 10 korraldab Tartu ülikool Tallinna lauluväljaku sammassaalis ettevõtlusseminari «Uudsed logistika-, transpordi- ja mobiilsuslahendused», kus oma ala spetsialistid räägivad ja jagavad kogemusi efektiivse transpordi korraldamisest, seda mõjutavatest teguritest ning oma tegevusega seotud ökoloogilise jalajälje vähendamisest.

Seminaripäeva esimeses osas astub teiste seas üles Eesti teaduste akadeemia uurija-professor Rein Ahas, kes räägib inimeste mobiilsuse suurenemisest ja

sellest tulenevalt kaupade ning informatsiooni liikuvuse hindamise uudsetest lähenemistest.

Tallinna tehnikaülikooli transpordiplaneerimise professor Dago Antov heidab pilgu liiklusinfo kasutusse transpordi planeerimisel. Hommikust seminariblokki jääb lõpetama Volvo Trucks'i esindaja Lars Mårtensson Rootsist, kes räägib kliima-neutraalsest transpordist ning energiatõhususest ja taastuvatest kütustest.

Pärast lõunat peab ettekande Caroline Lockyer ettevõtte Kuehne + Nagel Integrated

Logistics, fookuses on tarneahela efektiivsem ning stabiilsem toimimine. Päeva jääb lõpetama Mario Kadastik, kes räägib lähemalt tehnoloogilistest revolutsioonidest seoses elektriautodega. Terve päeva vältel on võimalik ka tutvuda Eesti esimese elektriautoga Tesla Model S.

Julgustamiseks ettevõtjaid kasutama enam teadlaste abi ja töövahendeid tõhusate töötulemuste saavutamiseks, tutvustab ülikool seminarit jooksul ka võimalusi koolitusteks, koostööks ja innovatsiooniks.

Märtsis valik uuemat Cambridge University Press'i humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna kirjandust vähemalt 20% soodsama hinnaga!

Visiooni- konverents

Visioonikonverentsil 11. aprillil arutletakse koos partneritega järgnevate kümnendite väljakutsete üle Eesti ühiskonnas, arvestades üleilmseid suundumusi.

Tartu ülikooli arendusprorektori Erik Puura sõnul soovib Tartu ülikool kujundada mõttevahetusega ühise vaate ootustest ja ülesannetest, millele ühiskond ja seega ka ülikoolid peaksid tuleviku eesmärges silmas pidades keskenduma.

Teadlaste ja poliitikute, õppijate ja õppejõudude, ettevõtjate ja loomeinimeste ettekannete, kommentaaride ja arutelude toel kavatsame luua ühise arusaama teemadest, mis on nii maailmas kui ka Eestis kestliku arengu jaoks kõige tähtsamad.

Konverentsil esinemiseks on oma nõusoleku andnud Siim Kallas, Jaak Aaviksoo ja Helsingi ülikooli rektor Jukka Kola. Visioonikonverents toimub eesti keeles, tagatud on tõlge inglise keelde. Visioonikonverentsiks ilmub ka 2032. aastasse vaatav trükkis.

Aastat 2032 võib pildada märgilise tähendusega pöördepunktiks mitmes mõttes: Eesti kultuuri ja ühiskonna kandjaks ja eestvedajaks olev rahvus-ülikool saab 400-aastaseks, tänava ehk 2014. aastal sündivad lapsed saavad täisealiseks, praegu ülikooli lõpetavad tudengid on suure tõenäosusega ühiskonnas võtmeotsuseid langetavad inimesed, keskkond ja tehnoloogia on palju edasi arenenud ja maakeral elab kaheksa miljardit inimest. Esinejad mõtisklevad, kuidas kõik need tegurid maailma ja sealhulgas Eestit ning Tartu ülikooli mõjutavad.

Hullu Teadlase kabinetis tehakse keeleeksperimente

Märtsikuus ootab Hull Teadlane igal laupäeval kell 11–13 kõiki huvilisi Tartu ülikooli muuseumi peamajja toomkirikus, sest tema kabinetis tehakse põnevaid eksperimente, mis on seotud keelega.

1. märtsil uuriti, kui palju on maailmas erinevaid keeli, millised on surnud keeled ja kus räägitakse tagalogi keelt. Sai ka ise testida, millist keelt on kõige raskem õppida ning õpiti erinevaid sõnu meie naaberriikide keeltes.

8. märtsi eksperimendi teema on «Räägi räimele». Päeva jooksul saab teada, kuidas kõnelevad loomad oma liigikaaslaste ja teiste liikidega, millised loomad räägivad tantsides ja kes loomadest aitab lastel rääkima õppida.

15. märtsil keskenduvad eksperimendid eesti keelele ja koos saadakse teada, kus see alguse sai, miks on seda keelt nii raske

õppida ning kes leiutas õ-tähe.

Kõne ja kuulmisega tegeletakse 22. märtsil. Siis tehakse ka põnevaid katseid helilainete ja nende võnkumisega.

Kuu viimane eksperiment 29. märtsil keskendub märgikeelele. Räägitakse, millistest märkidest koosneb keel, mida me iga päev kasutame ning uurime, mis on arvutikeeles kasutatavate märkide tähendused. Koos lastega mõeldakse ka ise välja uus keel ning püütakse seda rääkida.

29. märtsi eksperimendi keskpaigas, kell 11.53, jõuab oma pikalt reisilt tagasi ka Hull Teadlane ise, kes räägib kõigile kohalolijatele oma rännakutest ja avastustest.

Hullu Teadlase eksperimendi pääseb uudistama muuseumi tavapäraste piletihindadega. Lisainfo: www.muuseum.ut.ee.

Viroloogid kohtusid ajakirjanikega

Jaauari lõpus avastati Kariibi mere saartel seilanud kahel suurel kruisilaeval ulatuslik kõhuviiruse puhang – enam kui tuhat inimest haigestus oletatavasti noroviirusesse, millega kaasnevad palavik, oksendamine ja lihasvalud.

Samal ajal kogunesid sealsamas Kariibi mere ühel lõunapoolseimal saarel Grenadal Global Virus Networki (GVN) kuuluvad viroloogid üle kogu maailma ning kutsusid endaga mõtteid vahetama paar-kümmend teadusajakirjanikku.

GVN-i Skandinaavia regiooni uurimisrühma kuuluvad ka teadlased Tartu ülikoolist. Rakendusviroloogia professori Andres Meritsa kutsel osales kokkusaamisel Tartu ülikooli teaduskommunikatsiooni spetsialist Marju Himma.

Ajakirjanikega kohtuma tulnud teadlastest oli kohal näiteks HIV-i üks avastajatest Rober Gallo, kes 2011. aastal pidas aulaloengu ka Tartu ülikoolis. Lisaks temale jagas oma teadmisi HIV-i uuringute alal Karolinska instituudi professor Anders Vahlne.

Ehkki professor Andres Merits sel kohtumisel ei viibinud, mainiti nii Tartu ülikooli kui professor Meritsat kui üht parimat eksperti maailmas Chikungunya viiruse uurimise alal.

Chikungunya viirus on seni levinud troopilises Aasias ja Aafrikas, kuid hiljuti on see hakanud esinema puhangutena ka mujal. Seda palavikku, tähnilist löövet ja liigesevalu põhjustavat viirust on lihtne «kaasa võtta» puhkajail, kes on läinud talveperioodil soo-

jale maale päikest nautima.

Et tänapäeval on inimestel võimalik 24 tunniga jõuda ükskõik millisesse maailma suurlinna, on sama kerge levitada ka viirushaigusi, teiste hulgas ka Chikungunya ja noroviirust.

GVN-i viroloogid rääkisid kuidas soodustavad viiruste levikut kliimamuutused, üha suurenev immigratsioon ja rahvaste ränne, turism ning tehnilise arenguga seotud probleemid.

Teadlased polnud kitsid jagama teavet, miks nakatusid talveperioodil Kariibi mere saartel seilavatel laevadel sajad inimesed. Samuti võib arvata, et praegu Eestis levivad kõhuviirused on küllalt sarnased nendele, mis tuhandete reisijate puhkuse nendel kruisilaevadel katkestasid.

Teadlased avastasid suremusega seotud ained

TÜ Eesti geenivaramu ja Soome molekulaarse meditsiini instituudi teadlased avastasid uudse tehnoloogia abil neli suremusega seotud biomarkerit, mis võivad tulevikus osutada väärtuslikuks näitajaks inimese tervisliku seisundi hindamisel ning parima ravi määramisel. Tulemused olid üllatavad, kuna nelja biomarkeri ja suremuse vahel leiti erakordselt tugev seos. Ükski neist näitajaist ei prognoosinud mingit konkreetset haigust, vaid samad seosed ilmnisid üsnagi sõltumatult konkreetsetest surmapõhjustest. Sellele, et tegu ei olnud mitte juhuleiuga, andis kinnitust samade näitajate analüüs ligi 8000 indiviidil Soome uuringus Finrisk97. Ka soomlastega

korratud uuringus ilmnis nende nelja biomarkeri väga tugev seos suremusega. Seosed ei kadunud ei Eesti ega Soome andmetest ka siis, kui eemaldati kõik indiviidid, kes juba teadaolevalt põdesid mõnda rasket kroonilist haigust.

Uuringu juhtiv teadlane, TÜ Eesti geenivaramu vanemteadur Krista Fischer ütles, et enne uuringu tulemuste rakendamist praktikas tuleb teha lisauuringud. Põhjalikult on vaja uurida, milliseid haigusi kõrge riskiastmega indiviidid põevad ning mida nende nelja markeri teadmine annab juurde teadaolevale infole.

«Praegu ei saa me veel täie kindlusega öelda, et nende nelja markeri alusel eristuvad kõrge

riskiga indiviidid ei oleks muul põhjusel suurema meditsiinilise tähelepanu alla sattunud, kuid põhjust teemaga süvitsi edasi töötada jagub küllaga,» lisas Fischer.

TÜ Eesti geenivaramu andmebaasis olevast 52 000 geeni- doonori kohta on Eesti surmapõhjuste registri andmetel aastate jooksul siit ilmast lahkunud pisut üle 2000 inimese, kelle kohta on nüüd teada ka surma põhjused. Teadlaste jaoks on tegemist väärtusliku informatsiooniga, mis võimaldas kõrvutada Eesti surmapõhjuste registrist saadud andmeid inimese eluajal võetud proovidega, kasutades Soomes väljatöötatud uutset nn tuumamagnetresonantstehnoloogiat.

Meeskoor avastas Jaapanit

9.-20. jaanuaril külastas Tartu akadeemiline meeskoor esimese Eesti meeskoorina Jaapanit. Ülimalt meelde jääva reisi kestel jättis lennufirma nii minnes kui ka tulles maha koori pagasi, kohtuti Eesti sumokangelase Barutoga ning lauldi laule, mille õigest tähendusest oli eestlastel aimu vaid natukene. TAM-i ajalooline kontsertreis läks edukalt ning nüüd ootab TAM oma uusi Jaapani sõpru külla 2014. aasta üldlaulupeole.

Suur rõõm vahetatud jeenidest. Taustal kadedad pilgud.

Tõsised näod räägivad enda eest – tsunami on Ishinomakis teinud oma töö.

Eestlaste jaoks ootamatu söögitransportöör – võta liinilt mida hing ihaldab!

Kumiko Maeda oli koori üks reisijuhte Tokyos. Ta oli alati kimonos ning nägi selles väga hea välja!

Budistlike altarite restaureerimise tehases. Katame oma sakealuse päris kullaga!

«Kunas sina meeskoori tuled?» küsib peadirigent Alo Ritsing Barutolt.

Ühispilt pärast kontserti Tokyo Gakushuini ülikoolis koos suursaadiku, Baruto ja tema kaasaga. Fotod: 7x Peeter Säälk

Tartu ülikooli üliõpilaste õigusbüroo on avatud

Märtsi alguses avati taas Tartu ülikooli üliõpilaste õigusbüroo, mis jääb avatuks kuni 5. maini.

Õigusnõu annavad abivajajatele Tartu ülikooli õigusteaduse bakalaureuseastme viimase aasta üliõpilased ja magistrandid ning see on kõigile tasuta.

Vastuvõtt õigusbüroos toimub esmaspäeval, teisipäeval ja neljapäeval kell 16–19 ja laupäeval kell 11–14 Tartus, Näituse 20 ruumis 115.

Tudengite õigusbüroo juhendaja, TÜ kriminaalprotsessi lektori Andreas Kanguri sõnul suunavad abivajajaid õigusteaduskonna tudengite juurde ennekõike maakohus, politsei, sotsiaalhoolekanne ning kohalikud omavalitsused.

Peale selle on juriidilise nõu vajajad tee õigusbüroosse leidnud ka ise või tuttava soovitusel kaudu.

Kangur tõdes, et büroo järjepidev töö on end nii eri institutsioonides kui ka linnarahva hulgas juurutanud.

TÜ õigusteaduskonna tudengite juriidilist nõu hinnatakse kõrgelt ning nende töö kvaliteeti peetakse võrdseks teiste tasuliste juriidilist nõu pakkuvate büroodega.

Soovijail tuleb tasuta õigusabi saamiseks eelnevalt registreeruda telefonil 737 5299 või e-posti teel, saates kirja aadressile juuraabi@ut.ee.

Foto: Andres Tennus

Reumatoloogia ajalugu räägib meditsiiniteaduse arengust

INAUGURATSIOON

TÜ reumatoloogia professor **Riina Kallikorm** 26. märts kell 16.15 TÜ peahoone aula

Reumaatilised haigused on tuntud aegade algusest ja levivad nii inimestel kui ka loomadel. Kuigi reumatoloogia eraldumine sisemeditsiinist toimus alles suhteliselt hiljuti, peegeldab eriala ajalugu meditsiinilise teadmise arengut. Eriala aineks on erineva etioloogiaga, eeskätt autoimmuunse geneesiga sidekoekahjustusega kulgevad haigused.

Hoolimata tohutust arengust, on haiguste diagnoosimine ja ravi seotud suurte probleemidega. Uute raviviiside kasutuselevõtmine on olnud kiire ja ressursimahu-

kas. Tuleviku reumatoloogia peab leidma lahendusi, kuidas parandada ja hoida reumaatilise haige elukvaliteeti, toetudes nii teaduse arengule kui ka patsientide ja kogu elanikkonna kaasamisele.

Professor **Riina Kallikorm** lõpetas Tartu ülikooli ravi eriala 1973. aastal. Alates 1974. aastast töötab ta Tartu ülikoolis, alustades vanemlaborandina meditsiini kesklaboratooriumis ja jätkates üld- ja molekulaarpatoloogia instituudis teadurina. Õppejõuna tegutseb Kallikorm alates 1979. aastast. Dotsendiks valiti ta 1985, vanemteaduriks 2005, professori kutse anti talle aastal 2013. Aastast 2000 on Kallikorm TÜ kliinikumi sisekliiniku reumatoloogia ja sisehaiguste osakonna juhataja.

Tema teadustöö põhilised uurimisvaldkonnad on osteoporoos ja D-vitamiin, reumaatiliste haigete tervisetulem, elukvaliteet ja artriitide (reumatoidartriit, temporomandibulaarartriit) aspektid, liigesvälised sündroomid. Kallikormi juhendamisel on kaitstud kolm doktoritööd, ka juhendamisel on praegu kolm doktoranti. ☺

TÜÜE järjekindlus aitab taas mõnuga võtta

Triin Kand
semiootika ja kommunikatsiooni 2. aasta tudeng

Eesmärkideta oleme me kõik ühed suured ümmargused nullid ja veereme hoolimata pingutustest ikkagi eikuhugi.

Praeguse ühiskonna haridus-ideaali järgi on pelgalt bakalaureusekraad lõpetamata kõrgharidus. Selle järgi peaks iga eesmärkidega ambitsioonika bakatudengi hellsinine unistus olema vähemalt magistriskraad ja miks mitte ka doktorantuur.

Veel möödunud sügisel varjutasid nende edasipüüdlike ja ettenägelike tudengite tulevikku, kes bakalaureuseõpingute kõrvalt ka magistriskraadi võtsid, rasked hallid kõrgharidusreformi pilved. Kes oleks võinud arvata, et usinus ja töökus võiks karistatav olla!

VÕTA on protsess, mille tulemusena arvestakse uuel õppekohal eelnevalt läbitud aineid või töökogemust. Ideaalis tunnustus varem tehtud tubli töö eest, mida soovitakse uuele leheküljele kaasa tuua.

Miskipärast aga arvasid vist targad kõrgharidusreformijad, et tudengid on laisad ja tahavad uuel kohal kergemalt läbi ajada, võttes eelnevad kogemused mugavasti uude kohta kaasa. Kõlab absurdelt, aga tudengite usinust püüti igatahes mingil põhjusel karistada.

See tähendab seda, et alates

Foto: erakogu

2013. aastast magistriõppes astunud üliõpilane, kes on varasemas õppeastmes õppinud oma õppekava magistriskraadi aineid ja soovinud need VÕTA-ga uuele õppekohale üle kanda, peaks nende eest maksma või ained uuesti läbima või, kuuldavasti, muid teid pidi uuele õppekohale sahkerdama.

Uue korra järgi ei arvestatud VÕTA-ga üle kantud aineid selle kohustusliku 30 EAP sisse, mis on kohustuslikud läbida tasuta õppekohal püsimiseks.

Võimalik, et tekkinuks üsna radikaalne olukord, kus tubli tudeng on bakaõpingute jooksul läbinud oma tulevase magistriskraadi kõik sügissemestri ained.

Võtta oleks küll võimalik järgmise aasta sügissemestri aineid, aga sel juhul peab arvestama asjaoluga, et kõiki aineid ei loeta igal aastal ning samuti on paljudel ainetel eeldusained.

Nii tekkinuks kentsakas olukord, kus tudengil on küll ained läbitud, aga tolku neist kohustusliku 30 EAP täitmisel pole, juurde aga samas mahus midagi võtta pole. Maksa või tee uuesti, nukker nii üht- kui ka teistpidi.

Isiklikust kogemusest tean öelda, et säärane olukord on täiesti reaalne. Astusin 2012. aasta sügisel uuesti samasse bakalaureuseastmesse ning kandsin VÕTA-ga mugavasti kõik eelnevalt läbitud ained uuele õppekohale üle.

Sellega seoses tekkis esimesel semestril olukord, kus oma õppekava aineid ei olnud sobivas mahus väga enam võtta ja 30 ainepunkti poleks oma eriala uutest läbimata ainetest kuidagi kokku tulnud.

Siis oli see okei, keegi ei muretsenud. Sisuliselt oleks võinud tekkida isegi olukord, kus üle kantud ainepunktid oleks katnud kogu selle ja ka järgneva semestri vajadused ning kooli justkui poleks pidanudki minema. Mugav variant kooli kõrvalt töötamiseks või magistriskraadi läbimiseks.

Õnneks tänu TÜÜE järjepidevale ja tublile tööle taastati Tartu ülikoolis VÕTA-ga vana hea olukord ja usinad tudengid saavad ka edaspidi tulevase magistriskraadi aineid läbida, eriala vahetada või uuesti sisse astuda, kartmata, et ainepunktid, aeg ja raha kaotsi läheksid.

Head võtmist! ☺

Eestist välismaale ja tagasi

Foto: Andres Tennus

Pärast keskkooli Cambridge'i ülikoolis loodusteadusi õppinud ja nüüd Tartu ülikoolis füüsikat tudeeriv Taavi Pungas teab, et oma plussid on nii kodu- kui ka välismaal õppimisel.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Enamasti käib õpitee ülikoolis nii, et enne ikka kodumaine ülikool ning siis minnakse ehk välismaale end täiendama, Taavi valis aga vastupidise teguviisi. Väikesena esimese klassi vahele jätnud noormees otsustas pärast kuldmedaliga keskkooli lõpetamist Inglismaa kasuks. Suurt rolli mängisid selles mitmed rahvusvahelised olümpiaadid, kus andekas poiss Eestit esindas, ja seal saadud tuttavad.

«Rahvusvahelisel keemiaolümpiaadil 11. klassis tutvustas võistkonnakaaslane mulle üht Cambridge'i õppejõudu,» meenutab Taavi. Pärast huvitavat vestlust soovitas professor tal kindlasti sinna ülikooli kandideerida ja arvas, et suurepärase õpitulemustega noormees võetakse kindlasti vastu.

Välismaal õppimise peale oli Taavi varemgi mõelnud, sest paljud vanemad olümpiaadituttavad suundusid pärast gümnaasiumi lõpetamist mainekatesse välisülikoolidesse. Just Cambridge'i kasuks otsustas ta seetõttu, et tegu on loodusteaduste alal ühe maailma parima ülikooliga.

Noormehe mõlemad vanemad on hariduselt geograafid ja just nemad süstisid pojasse huvi looduse ja teaduse vastu. Ka üks esimesi olümpiaade, kus Taavi osales, oli geograafiaolümpiaad ning umbes põhikooli lõpuni oli ta veendunud, et astub täpselt

vanemate jälgedes.

«Siis hakkas mulle keemia rohkem huvi pakkuma ja vanemad julgustasid mind tegelema sellega, mis enam huvitab. Ka ülikooli minnes olin alguses veendunud, et spetsialiseerun Cambridge'is keemiale, aga mõne aja pärast tundus mulle, et keemia on igavaks läinud,» muigab noormees.

KEERULISEM ON HUVITAVAM

Ise arvab ta sellel olevat kaks põhjust. Esiteks tundus talle, et keemiast ei piisa enam maailma lahtiseletamiseks ja füüsika annab tema küsimustele palju fundamentaalsemaid vastuseid.

Teiseks pakub Taavi aga lihtsalt igavust: keskkooli ajal tegeles ta keemiaga nii palju, et isegi ülikoolis oli suur osa tema jaoks endale tuttavate asjade ülekordamine. Füüsikaloengutes tuli aga rohkem vaeva näha ja oli palju põnevam.

«Kes teab – kui oleksin gümnaasiumis pigem füüsikaga tegelenud, äkki õpiksingi praegu hoopis keemiat?» mõtiskleb ta.

Olles bakalaureusekraadi omandanud Cambridge'is ja lõpetamas praegu magistrit Tartus, oskab Taavi ka kahe eri riigi ülikooli ja haridussüsteemi võrrelda. Näiteks toob ta välja, et kui Tartus ja Eesti ülikoolides suhtlevad üliõpilased pigem oma kursusega, siis Cambridge'i suhtlusseltskond sarnaneb pigem meie seltsikogemusega.

«Ülikooli sees oli umbes 30 kolledžit, minu lennus umbes

100 inimest, kes olid paljude erialade peale ära jaotatud. Tõsi, osa neist õppis minuga sama asja, aga kolledžis puutusin kokku veel paljude teistega, nii et suhtlesingi paljude eri suundade inimestega. Tartus on sama efekt ilmselt korporatsioonides,» räägib ta.

Samas on igal kolledžil oma ala ka ühiste vaba aja veetmise kohtadega. Kui Tartus tuleb eelnevalt sõpradega kokku leppida, kus või kelle juures ja millal kokku saada, siis Cambridge'is sai näiteks ühisesse sööklasse minnes alati kindel olla mõnusa seltskonna ja hea õhtu osas. Kuigi see, kellega täpselt samal ajal sinna juhtud, polnud kunagi kindel.

«Õppimise puhul on mitu suurt erinevust,» jätkab Taavi. Inglismaal on normaalne, et andekad lapsed jätavad koolis isegi mitu klassi vahele ja ülikoolis näeb õppimas ka 15-aastaseid noori.

Tartu ülikoolis on normaal-koormusega õppides nädal loenguid täis, Cambridge'is oli aga tavaline, et iga päev on vaid paar 50-minuti pikkust loengut. Ülejäänud aeg oli iseseisva töö tegemiseks.

Peale selle olid Inglismaal tavalised väikesed rühmatunnid, kus kohal keskmiselt 2–4 inimest. See oli nii pea igas aines ja just nende tundide jaoks tuligi ise ülesandeid lahendada ja esseesid kirjutada.

«Mulle meeldis just see hea tunne, et õppisin suures osas iseseisva tööga. Loengus jäi küll mulje, et saad asjast aru, aga kodus ülesandeid proovides said aru, et tegelikult pead ikka vaeva nägema ja juurde uurima,» seletab ta ja lisab, et kui

Cambridge'is kulus iseseisvale tööle ligi 60% ajast, siis Tartus vaid umbes 10%.

KIRJU SELTSKOND ÕPETAS PALJU

Ka paljudest eri riikidest pärit kaaslased tegi elu-olu Inglismaal põnevamaks – kuigi rahvusvahelise seltskonna kogemus oli Taavil juba suurtelt olümpiaadidelt.

«Olümpiaadide seltskond on alati väga kirju. Mitmetes riikides, nagu ka Eestis, on hästi toimiv olümpiaadisüsteem, mis leiab üles noored, kes tahavad nende õppeainetega tõsisemalt tegeleda. Teiste riikide esindajad, kus sellist süsteemi ei ole, ei pruugi sel alal nii tugevad olla, aga nad on teistmoodi huvitavad – lahe on ju kohtuda inimestega kaugetest maadest, kuhu ise kunagi ei satuks või näha 15-aastast iiri poissi, kel on ees täishabe,» muigab noormees.

Cambridge'is oli seltskond aga isegi kirjum. Taavi toob võrdluseks, et kui olümpiaadidel suhtlevad omavahel võistkonnad rohkem mitmekesi, näiteks elavad eestlased kõrvuti tubades brasiillastega ja mängivad nendega vabal ajal koos jalgpalli, siis ülikooli kolledžis sai kokku puutuda väga erinevat päritolu indiviididega.

«Kes oli kohalik, kes Austraaliast, kes hoopis Kanadast pärit poiss, kel India vanemad ja pool elu Uus-Meremaal elatud,» on noormehel võtta palju näiteid. Kui maailma uudistest midagi silma jäi, sai kolledžis alati mõne tuttava juurde minna ja uurida, kuidas asi tema kodumaal tegelikult on.

Samas on ka Tartu ülikool Taavile andnud täpselt seda, mida ta ootas. «Kui oleksin kuni järel doktorantuuri välismaale jäänud, võtaks see aega kokku

vähemalt 10 aastat. Ja kui oled kodumaalt ära kümme aastat, siis mis kodu see enam on, kui sa kedagi ei tunne!»

Eestisse tagasi tulemine ja siia tööle jäämine on just see, mida Taavi teha tahab. Doktorantuuri teeb ta ilmselt veel välismaal ja seda täpselt samal põhjusel.

«Ma tahan tulevikus töötada Eestis. Kui olla enne seda kogu aeg siin, ei ole pakkuda mingit värsket perspektiivi või uut kogemust. Tahaksin endaga tööle kaasa võtta mingi huvitava kogemuse. Aga soovitan ikkagi kõigil ka Eestis õppida – nii tekib oma ala tegijate tutvusvõrgustik ja teades, mis ees ootab, on tagasi tulla tunduvalt lihtsam,» räägib Taavi.

KUI SAAB, TULEB PAREMINI TEHA

Kui noormehelt uurida, millega ta siis täpselt Eestis tegelema hakata tahab, ei oskagi Taavi kohe kindlat vastust anda. «No vot, see on alles küsimus...» alustab ta. Tööst tähtsamgi on tema jaoks õnnelik pereelu, elu peab olema õnnelik ja huvitav mõlemas plaanis.

«Ma tahan, et minu pere ja lapsed kasvaksid Eestis!» ütleb Taavi välja enda jaoks põhilise ja tunnistab kohe, et võib-olla on see natuke subjektiivne, aga ta tahab, et tema lastel oleks sama ilus lapsepõlv, kui oli tal endal. Ja kuigi tore oleks kindlasti ka näiteks Inglismaal, siis Eesti tundub ikkagi see kõige õigem koht.

Järgmiseks lisab noormees, et ilmselt on tal veres soov asju kuidagi paremaks teha. «Ja mitte ainult stiilis, kus viga näed laita, seal tule ja aita, vaid et ka häid asju saab paremini teha ja miks mitte seda siis ise teha,» naeratab Taavi.

Näiteks on ta Tartus õppides lõonud aktiivselt kaasa Eesti füüsikaüliõpilaste seltsi tegemistes ja näinud, et suur osa füüsikaturundega ei ole õppevaliteediga alati rahul. Nii proovibki ta koos teistega midagi paremaks muuta ja on üks korraldajaid seltsi ettevõtmises «Tudeng füüsikatundi», kus TÜ tudengid käivad abiturientidele füüsika nüüdisvaldkondadest tunde andmas.

Taavi on kindel, et see maailmaparandamissoov ei kao temast kuhugi, olgu tegevusvaldkond mis tahes. Praegu on tema jaoks huvitavad nii teadus kui ka õpeta-

mine ja ehk just seepärast ei teagi ta veel päris kindlasti, kuhu elu edasi viib.

«Ma olen õpetanud füüsikaolümpiaadideks nii Eesti kui ka Saudi-Araabia võistkondi ja olen ka Tartu ülikoolis seminare andnud. Ja see kõik on nii põnev!» räägib Taavi, sära silmades.

Iga kord, kui ta klassist välja tuleb, on sees hea tunne, tunnistab ta. Aga kardab samas, et kuigi õpetamine oleks väga tore, ei saa see olla mõeldav ainuvalik. Kõige parem variant oleks olla ehk õpetav teadlane, aga ka siin on juures oma konks.

«Et hästi õpetada, peab oma teemast väga palju teadma ja viimaste arengusuundadega väga hästi kursis olema – siis tead, mida rääkida ja õpetad õigeid asju. Aga kui teha kahte asja korraga, ei ole inimestel üldiselt motivatsiooni mõlemat hästi teha,» muretseb ta.

Kahjuks ei hinnata Taavi arvates meil ametiredelit vaadates õpetamist piisavalt ja nii võibki õppejõuks olemise motivatsioon mõnel inimesel hoopis ära kaduda. Teha midagi ainult nii palju, kui hädapärast vaja, ei ole sugugi tema moodi. ¹¹

Teed palju – jõuad palju

Taavi esimene olümpiaad oli viiendas klassis meeskondlik õpioskuste võistlus, kus ühiselt tuli etteantud raamatuid kasutades leida olümpiaadiküsimustele vastused. Esimest korda päris üksi matemaatikaolümpiaadil pastakat kätte võttes läksid tal peopesad aga higiseks. «Eks see tegelikult käibki nii – esimene kord lähevad peod higiseks, aga kolmandal korral on juba palju kergem,» muigab noormees, kes päris täpselt ei oskagi öelda, mitmel olümpiaadil on ta sellest ajast saadik käinud. Rahvusvaheliste olümpiaadide medaleid peaks tal olema igatahes seitse. Kui just midagi pole ära ununenud.

Kogemus annab palju juurde nii närvikavale kui ka huvi suurenemisele, teab Taavi. Umbes seitsmendas klassis soovitas matemaatikaõpeta-

ja tal võtta Tartu ülikooli teaduskoolist lisakursusi. Huvide kasvades hakkas noormees lisaks õppima ka keerulise matfüüsikat ja keemiat. Teaduskooli ülesanded olid legitiimne lisatöö koolitunnis, mis õpetajat ei seganud ja talle meeldis. Samu kursusi võtsid ka mitmed Taavi sõbrad ja mida tugevama tasemega olümpiaadidest koos osa võeti, seda rohkem kasvas huvi teaduse vastu.

Just teadushuvi viis ta prantsuse lütseumist gümnaasiumiasmesse Tallinna reaalkooli. Taavi mäletab, et selle otsuse tegi ta juba 9. klassi alguses.

«Istusin esimesel päeval prantsuse keele tunnis ja mõtlesin, et aitab, mina lähen reaalkooli. Ma olen väga rahul, et sain tänu lütseumile mitmekesise koolikogemuse, aga tol hetkel

sain lihtsalt aru, et minu huvid on reaalainete pool ja tahtsin nendega võimalikult sügavalt tegeleda.» Nagu tublid õpilased ikka, käis ka Taavi kooliajal muusikakoolis – õppimas kitarr- ja akordionimängu – ning džuudo- ja ujumistrennides, aga nüüdseks on need alad jäänud pigem meelelahutuseks, millega aeg-ajalt tegeleda. Ja loomulikult on ta geograafidest vanematega käinud palju kõrgmägedes matkamas.

«Tegelikult nägin juba siis, et pillimäng tuli mõnel teisel välja palju lihtsamalt kui mul ja mõtlesin, et igaüks peaks tegelema sellega, mis tal kõige paremini välja tuleb. Mina olen oma aja ja vaeva pannud sellele suunale, mis mind ennast kõige rohkem huvitab – praegu on selleks füüsika ja keemia,» tunnistab ta.

Tartu ülikooli teadlased kehastuvad visiooniloojateks

Foto: TÜ arvutiteaduste instituut

Signe Ivask
Mart Zirnak

Aprillikuus leiab Tartu ülikoolis aset visioonikonverents, kus teadlased vaatavad 2032. aastasse ning püüavad aimata, mida tulevik toob. Oma ala tipptegijad arutlevad selle üle, mis toimub nende valdkonnas, kuidas see mõjutab ühiskonda ja sealhulgas ka Tartu ülikooli.

Professorid Jaak Vilo ja Vello Andres Pettai mõtisklevad selle üle, kuidas näeb Eesti ühiskond välja 2032. aastal, kuidas saab muutuste keeristes hakkama Tartu ülikool: millised valikud on langetatud ja millised võimalused on kerkinud esile. Kas eesti keel on jätkuvalt hinnas või on rahvusvahelistumine kaasa toonud ingliskeelse ülikooli?

Tartu ülikooli bioinformaatika professor, akadeemik Jaak Vilo loodab, et ülikool saab tasahilju rohkem tagasi oma ajaloolise ja kultuurilise rolli uute teadmiste loojana.

«Praegu tundub kohati see kooli pool olevat rõhutatud. Ülikool kui kool, kuhu tuleme midagi selgeks õppima, aga pigem tuleks õpetada uute teadmiste loomist. Võib-olla hakkab see muutuma: järjest vähem õpitakse «ära» olemasolevat teadmist ja järjest rohkem seda, kuidas ise tervikprotsessi käigus uut infot hankida-sünteesida,» mõtiskleb Vilo.

Samas, MOOC-ide ja muu veebipõhise iseõppe hoogustumise taustal saaks mudeldada ka iseõppimise kasvu. Kas see tähendaks traditsioonilise ülikooli kui institutsiooni nõrgenemist? Vilo seda ei usu.

«MOOC-id ja muu on sellisel kujul jälle mingite asjade «ära-

õppimine»,» mõtiskleb ta. «Ka meie enda ülikoolis vastandatakse õppimist ja teadust. Justkui peaks ühed inimesed lugema ette mingi koguse teadmist, mida siis üliõpilased õpivad, ja siis on teised inimesed, kes loovad uut teadmist. Ja rääkida siis, kas esimene rahastab teist või teine esimest või kumb kannab rohkem üldkulusid, on minu meelest täiesti vale. Õppida ja õpetada tuleb teaduse tegemist.»

Vilo leiab samas, et ülikoolile tekitab segadust ka ühiskondlike ootuste vastukäivus. Kogemust, kus ülikool toimib ka millegi muuna kui lihtsalt tööturule etteantud kohtadele tööjõu koolitajana, on Eestis lihtsalt liiga vähe.

«Infotehnoloogias puutume selle vastuseisuga kokku väga teravalt: räägitakse, millist pädevust üks tööandja «vajab kohe» või teine «mõne aja pärast». «Vajaksin selliseid inimesi» – see ei ole see, mida ülikool peaks andma,» arutleb Vilo.

«Aga see tähendab ka, et ühiskonna tasandil ei ole väga selgelt sõnastatud, mis on ülikooli roll. Selle mõtestamisega peaks minu meelest rohkem tegelema,» jätkab ta. «Ennekõike räägitakse praegu ülikoolist kui kulukohast, kui investeeringust. Markantne näide: inimesed on kulu, aga masinad on investeeringud.

Mida see tähendab, et riik peab panustama teadus- ja arendustegevusse – see ei ole ühiskonna ja riigi tasemel ikka päris selge. Ei ole konsensust, millisele tasemele me tahame ülikoolidega välja jõuda.»

EESTI KEEL?

Ülikooli ebakindel ühiskondlik roll peegeldub serviti ka õp-
pekeele küsimuses. Vilo leiab,

et IT-valdkonnas peab ülikool andma tudengitele võimaluse ja oskuse töötada rahvusvahelises konkrentsis ja meeskonnas, ent selle kõrval tuleks ikkagi olla «nii eestikeelne kui vähegi võimalik».

«Seoses minevikku mitte-investeeringute ja mitte-poliitikatga ei ole meil tegelikult praegu ka eestikeelset akadeemilist järelkasvu. Ülikool saab (arvuti-teadustes) töötajaid ennekõike välismaalt. Ma väga loodan, et 2030 on IT-valdkonnas tekkinud uus väga tugev eestikeelne akadeemiline järelkasv.»

Tugev järelkasv tuleb lõpuks tugeva doktorioõppe kaudu, aga ainult väike osa doktorantuuri lõpetajatest jääb praegu IT-valdkonnas akadeemilisele tööle, mõtiskleb Vilo edasi.

«Selleks, et 2030. aastal oleks võimalik tugev emakeelne haridus vähemalt bakalaureusetasemel, on vaja praegu roppumoodi tööd teha,» ütleb ta.

Riigiteaduste instituudi juhataja ja võrdleva poliitika professori Vello Andres Pettai arvates ootab Tartu ülikooli ees muudatuste aeg. Ühelt poolt peab ülikool hoidma rahvusülikooli identiteeti, samas püüdlema rahvusvahelisele teaduspüünele. «Juhtiva ülikoolina peaksime näitama eeskujuga ja välja mõtlema uusi suundi, teisalt peame olema see kants, kes hoiab rahvuslikke väärtusi,» räägib Pettai.

Pettai hindab Tartu ülikooli teadlaste pingutusi kõrgelt. «Olen sageli sellele mõelnud, ja see on väga valus tõdemus, et ühest küljest me oleme hästi tublid ja püüdleme kõrgele, lattu, mis meil on seatud rahvusvahelisele tasemele, on silmanähtavalt kõrgem kui Lätis-Leedus,» ütleb ta. Tagajärjeks on see, et ülikoolis

on erinevatel aladel vähemalt üks silmapaistev professionaal, kes on kolleegidele eeskujuks. Tekib sõbralik konkurents, mille tulemusel pingutavad ka teised rohkem.

«Mõtlen siis jällegi samas, kas saame endale seada eesmärgiks selle, et peame väikerahvana igal pool ja kõiges kaasa rääkima,» arutleb Pettai. Tema meelest peaksime olema enda vastu ausad: meid on võrreldes Saksamaa või Ameerika Ühendriikide rahvaarvuga väga vähe. Seetõttu lasub ühe inimese õlul kogu rahvuse ülalpidamiseks tohutul hulgal ülesandeid. Saksamaal on teadlasi niivõrd palju, et ülesanded on võimalik üksteise vahel ära jagada. «Meil on sageli nii, et üks-kaks professorit vastutavadki kõige eest,» mõtiskleb Pettai. Aastal 2032 võivad need samad probleemid olla jätkuvalt õhus? «Jah ja veel hullem, sest kui meie rahvast jääb veelgi vähemaks, siis on nad ka suurema pinge all,» arvab Pettai.

UUS TEHNOLOOGIA

Tartu ülikooli loengusaalides leiavad tulevikus aset samuti muutused, põhinedes suuresti infotehnoloogial. «Õppejõu ja tudengi vaheline vanusevahe olnud läbi aastate samasugune, kuid nüüd kasvatab kiiresti edasiarenev tehnoloogia selle veelahkme eriti suureks,» arvab Pettai. Õppejõud on pidevalt pinge all, kuidas uusi tehnoloogilisi võimalusi kasutada ja seeläbi üliõpilaste huvi hoida.

Sellelgi poolest leiab professor, et uute tehnoloogiliste vahendite kasutamine ei ole keeruline ning õppejõud saavad hakkama. «Nende vidinate sisetoomine eeldab teatud strateegiat, kuidas seda kasutada: sul peab

olema asja kohta pedagoogiline tunnetus,» selgitab Pettai. Ta ei usu, et uus tehnoloogia õppetööd või õppejõudu segama hakkab, sest selle kasutamine jääb iga õppejõu enda otsustada. Praegugi on näha, et paljud õppejõud ei kasuta veel kõiki e-õppe võimalusi. Teiselt poolt arvab ta aga, et kui noored vähegi soovivad, et tehnoloogilisi vahendeid rohkem kasutatakse, peavad nad seda õppejõududelt nõudma.

Pettai näeb Moodle'ite ja MOOC-ide rakendamises suuri võimalusi. «Kujutan ette, et mobiilsus on üks väljund: inimest saab õpetada kaugelt,» mõtiskleb ta. Üks eesmärk võiks olla see, et olgu inimesed Argentiinas, Andorras või Brasiilias, neil on e-õppe vahendite abil võimalik võtta kursusi Tartu ülikoolist. Sellisel juhul aga tõstatub väga palju küsimusi: mis on selle õppe tulemus, kas teineteist nähakse kunagi näost-näkku, kas õppur saab kuidagi tagasisidet ja kes seda hindab. «Kui rääkida rahvusvahelisest tasemest, siis võiks selle peale mõelda,» mõtiskleb Pettai samas.

Nagu ülikool on kahe võimaluse vahel, on seda tegelikult ka Eesti: ühel pool on Euroopa Liit ja teisel pool Venemaa. Pettai loodab, et tulevikus on nende kahe vahel rohkem ühist ja seda ennekõike hariduses. «Hariduse integreerimine Euroopa ja Venemaa vahel on vajalik, aga see on väga raske töö,» leiab ta.

Tuleviku mõttes tuleks hoida sidemeid Venemaaga. «Selle eelduseks on aga korralik lennujaam, 2032. aastal peab see Tartus olema, muidu rahvusvahelistumine aeglustub ja õppekvaliteet kannatab. Selles valguses on Tallinna ülikoolil trumbid käes,»

räägib Pettai.

Mis saab aga siis, kui Euroopa Liit hakkab lagunema? «Sellisel juhul ei oleks ühtlast juhtivat jõudu, mis tooks ülikooli kokku nii õppe- kui ka teadustasandil,» võtab Pettai olukorra kokku. «Horisont 2020» ja sellele eelnevad programmid on olnud need, mis on püüdnud väga jõuliselt Euroopa teaduselu kontsentreerida. Ent kui see kaob, on teadustegevus Euroopa tasandil õhus. «Tartu ülikool kaotaks hõlpsasti kättesaadava rahvusvahelise väljundi: kui Brüsselis pannakse «Horisont 2020» paika, siis meil on, kuhu minna ja kus kandideerida, kui see eri maade teadlaste infrastruktuur ära langeb, siis hakkame väga palju üksinda tegema,» arvab Pettai.

Visioonikonverentsil, mis leiab aset 11. aprillil, tulevad esitusele ettekanded, mille fookuseks on aasta «2032». Peale konverentsil esinejate mõtisklevad ka Tartu ülikooli teadlased kaasa, nende mõtted koondatakse visioonide kogumikuna konverentsi trükiseks. Teadlased püüavad teamistele ja trendidele toetudes selgitada, millised võiksid olla lähituleviku arenguhüpped, probleemid ja sekkumise võimalused. Professor Jaak Vilo ning professor Vello Andres Pettai räägivad tulevikust pikemalt, nende visioonid jätkuvad visioonikonverentsi trükises.

Trükises arutlevad tuleviku üle teiste teadlaste hulgas Tiit Hennoste, Karl Pajusalu, Egle Pullerits, Birute Klaas-Lang, Jaak Vilo, Triin Vihalemm, Mare Ainsaar, Rein Ahas, Ave Roots, Peeter Espak, Vello Andres Pettai, Eiki Berg, Kristjan Vassil, Veronika Kalmus, Teet Toome, Risto Järvi, Anne Kull ja Kurmo Konsa.

Uus põhikiri toob kaasa neli suurt valdkonnapõhist teaduskonda

Alates 2012. aasta novembrist on käinud tõsine töö, et kokku panna uus Tartu ülikooli põhiseadus, mis aitaks ülikoolil ajaga kaasas käia ja muudaks suure institutsiooni juhtimise lihtsamaks.

Merilyn Merisalu

merilyn.merisalu@ut.ee

Põhikirja komisjoni esimehe Marco Kirmi sõnul saadi töö alustamisel palju kasulikku nõuandeid TÜ nõukogu liikmelt Kari Raiviolt, kes on Helsingi ülikooli endine rektor ja väga tuttav mitut eri laadi ülikoolikorraldusega.

«Esiteks soovitas ta seda, et kuna süsteeme on palju ja erinevaid, peab iga ülikool leidma nende seast enda jaoks õige,» rääkis Kirm.

Teiseks oli oluline tagada, et nii üliõpilased, õppejõud kui ka teadlased saaksid tegeleda oma põhitegevustega – juhtimine ja

administreerimine ei tohi nende põhitööd segama hakata ega liiga palju aega kulutada.

Lisaks rõhutas Raivio õppetöö kvaliteedi tähtsust, mida põhikiri peab samuti peegeldama. Kirm tunnustab selles vallas praeguse üliõpilasesinduse järjepidevat tööd, mille kindel siht on õppekvaliteedi paranemine.

JUHTIMINE MUUTUB LIHTSAMAKS

Uus põhikiri toob kaasa muutused eelkõige ülikooli juhtimisstruktuuris. Tekib neli suurt valdkonnapõhist teaduskonda, mille alla koonduvad senisest suuremad ja tugevamad institutid. Täpsustub ka juhtide

valimise kord.

Alates tänava jaanuarist on olemas toimiv valdkondlik koordinatsioonitasand ja moodustatud valdkondade nõukogud, mida juhivad professorid Peeter Burk, Margit Sutrop, Joel Starkopf ja Jaan Ginter.

Põhikirja komisjon on välja pakkunud, et koordinatsioonitasandist saaks otsustustasand 2016. aasta jaanuaris – nii jääb muutustega kohanemiseks ja kogemuste saamiseks pea kahe aasta pikkune üleminekuperiood.

«Selle ajaga saab kindlasti selgemaks, kus mis toimub ja kes mida otsustab. Ma usun, et valdkonnapõhises nõukogus on erialane pädevus piisavalt suur, et

teha näiteks professuuride avamise või sulgemise otsuseid.»

Kirm lisas, et valdkond võiks olla see koht, kus vaadatakse küsimustele otsa natuke laiemalt kui ainult ühe instituudi või praeguse teaduskonna perspektiivist.

Ebavõrdse suurusega üksuste seas võib juhtuda, et mõne väiksema häääl jääb kuulmata, seepärast olekski hea luua kõigile võrdsemad alused.

«Valdkondliku jaotuse puhul oleme eeskujul võtnud mitmest ülikoolist. Näiteks on selline mudel Uppsala ülikoolis, möödunud aastal külastas meid Konstanzi ülikooli rektor, kes andis põhjaliku ülevaate sellest, kuidas nad on sellest süsteemist võtnud palju nii ülikooli kui ka kõrghariduse arendamiseks Saksamaal üldiselt,» ütles Kirm.

Omaette küsimus on ka see,

kuidas tekivad suurte teaduskondade ja instituutide juhid. Uue põhikirja kavandis on ettepanek, et nelja suure valdkonnapõhise teaduskonna juhid valivad teaduskondade nõukogud, kandidaate saab esitada laiem ring akadeemilisi töötajaid.

Instituudi juhtide puhul pakub kandidaadid välja aga teaduskonna dekaan ning otsuse teeb samuti teaduskonna nõukogu.

«See on toimiv praktika näiteks Tallinna tehnikaulikoolis, ka meil on mõnes instituudis direktor nii valitud. See on märk ülikoolipraktika ühtlustumisest,» tõi Kirm näiteks.

HIRM IDENTITEEDI KAOTAMISE EES

Üks põhilisi hirme, mille akadeemilised töötajad uue põhikirjaga kaasnevate muutuste osas on

välja toonud, on identiteedi kaotamine.

Kirmi sõnul on siin keeruline see, mida identiteet kellegi jaoks tähendab. Kas see seostub kindla koha ja ruumi või hoopis inimestega.

«Ülikoolis võiks see olla akadeemiline pere, kes töötab ühiste eesmärkide nimel,» arvab Kirm. Kuna enamiku jaoks seostub identiteet nimega, on senati üks olulisemaid otsuseid just uute teaduskondade nimed.

Ladinakeelsed valdkonnanimetused on Tartu ülikoolis olemas, aga teaduskondade nimedeks need ei sobi. Olulisim on nimevalikul jälgida seda, et need kajastaksid teaduskonna sisu, olemust ja ajalugu piisava täpsusega ega teeks kellelegi liiga.

Üks hirmudest, mida töötajad on välja toonud, on ka see, et

Nelja suure teaduskonna loomine vähendab dubleerimist, aga tekitab identiteedikaaotuse hirmu

Kaspar Kruup
TÜÜE esimees

Komisjoni liikmena olen rahul, et pika töö lõpuks sai tulemus paberile. Paljudes olulistest küsimustes sai lõpuks kokku lepitud, nelja teaduskonna moodustumine on suur asi. Minu isiklik seisukoht on see, et reformid võinuks olla veel mastapsemad. Aruteludes sündis üldise arvamuse silmas pidades ülikooli juhtimissüsteemi puhul väga palju kompromisse. Mulle näib aga, et kompromissidele kannustanud mõningane konserva-

tiivsus muudab meid tulevikule vastu astudes ohtlikult paindumatuks. Aga üks aastad näitavad, kui põhjendatud see ennustus on. Üliõpilaste jaoks torkab vast silma ainult teaduskondade ühinemine. Kui palju see realselt igapäevaelu mõjutab, on juba iseasi. Mõnel pool osutub teaduskonna identiteedi säilitamise küsimus kahtlemata teravaks. See on täiesti mõistetav reaktsioon, kuid nimetusest olulisem on sisu, mis nimele tähenduse annab. Too sisu on edaspidi ikka seesama õppekava, mis üliõpilasele

juba tuttav. Kuivõrd põhikirjas pööratakse tähelepanu ka õppekvaliteedile, siis on lootust, et sisu saab tulevikus veel parem.

Eneli Kindsiko

Majandusteaduskonna doktorant

Igasuguse suuremahulise muudatuse valupaise moodustab olemasoleva korraldatuse õigustatavuse kahtluse alla seadmine. Nii on ka praegu juhtunud. Identiteediküsimus on valus ja seda eeskätt väiksemate struktuuriüksuste jaoks.

Nelja valdkonna loomine haavab paratamatult ka seda teemat, kuna mitmed seni kompaktselt toimiv harjunud üksused avaramates kategooriates. Samas ei tasuks siinkohal luua kas-üks-või-teine-mõttemalli. Fookuses ei ole mitte niivõrd identiteedi hääbumine, vaid selle dünaamika. Paratamatult tuleb ülikoolil kohanduda nii rahastamis- ja muutmise muutumisest valdkonnapõhiseks kui ka üsna varsti oodatava ja tuntava üliõpilaste arvu vähenemisega. Nelja vald-

konna loomise ühe kandva ideena on välja toodud ressursside optimaalsemat rakendamist ning dubleerimise vähendamist eeskätt just bürokraatlikul tasandil – tegevus ja tugiteenused, mis ei ole otseselt erialapõhised, saab ära korraldada kompaktselt valdkonnatasandil. Kokkuvõttes näengi vahest ühe olulisema küsimusena struktuurireformi puhul seda, kuidas tagada ressursside jätkusuutlik rakendamine kooskõlas praeguste teaduskondade identiteedi väärtustamisega.

Tõnu Kollo

Matemaatika-informaatika-teaduskonna dekaan

Põhikirjaga seoses on meie teaduskonna jaoks akadeemiline probleem «liikumine valdkonna mõistega koordinatsioonitasandilt otsustustasandi suunas». Matemaatika-informaatikateaduskond ei pea seda aga otstarbekaks. Põhikirjas peaks kajastuma, et akadeemilised struktuuriüksused on teaduskonnad ja kolledžid. Valdkond saaks seal olla

(jätkub pöördel)

praeguste instituutide ja teaduskondade ühinedes hakatakse ühtede rahalisi miinuseid katma teiste plusside arvelt. Seda aga kindlasti ei juhtu, usub Kirm.

«Ülikooli eri osad on finantsiliselt arenenud erinevalt, mõnel on seis parem ja teisel halvem. Aga üksused peavad ikkagi ise hakkama saama. Kui tarvis, leitakse raha keskestest vahenditest, aga raha kellelki kellegi teise tarbeks ära võtma ei hakata,» ütles Kirm.

KOOSTAMISES SAAVAD KAASA RÄÄKIDA KÕIK

Põhikirja komisjon on oma põhimõtteid tutvustanud nii senatile ja nõukogule, kes on protsessi kaasatud, kui ka kohtunud teaduskondade nõukogude ja valitsustega. Need arutelud on viinud mitmete muudatusteni

põhikirja kavandis.

Komisjon on praeguse põhikirja hoolikalt läbi töötanud ja ees on kavandi avalikustamine. Kavand on koostatud valdkondlike nõukogude ja nende juhtidega, et saada tagasisidet küsimustes, kus veel ühest seisukohta pole.

Põhikirja tekst avaldatakse ka ülikooli siseveebis, kus seda saavad lugeda kõik ülikooli töötajad ja teha kommentaare.

Järgmine põhikirja arutelu on juba märtsikusises senatis, kus komisjon esitab oma töö senise tulemuse, aprill ja mai kuluvad veel viimaste muudatuste tegemiseks. Senati praegune koosseis võtab uue põhikirja koos ajakava ja rakendussätetega vastu enne suve.

«Kui uus põhikirja on vastu võetud, jätkame koordineerimisega, kus tuleb ka

formaalseid nimesid muuta.

Struktuuriüksuste liitumisel võib moodustuda mõni uus instituut, praegused teaduskonnad sel ajal veel säilivad,» seletas Kirm.

Kõik ettevalmistavad muudatused võiksid olla tehtud 2015. aasta suveks. Sealt edasi saab teha juba ettevalmistusi suurte teaduskondade dekaanide valimiseks ja uute teaduskondade käivitamiseks.

Põhikirja komisjoni, mille ülesanne on välja töötada Tartu ülikooli uue põhikirja kavand, kuuluvad professorid Kari Raivio, Margit Sutrop, Maaja Vadi, Raul-Allan Kiivet, Viljandi kultuuriakadeemia direktor Anzori Barkalaja, üliõpilasesinduse esimees Kaspar Kruup ja õigusnõunik Aliis Liin. Komisjoni esimees on teadusproktor Marco Kirm.

viidatud koordineerimisega.

Neli suurt valdkonda otsustustasandina suurendaksid otsustuste formaalsust ja vähendaksid pädevust. Nii töötajate kui ka vilistlaste jaoks tähendaks see identiteedi nõrgenemist ja formaalsuse suurenemist asjaajamises.

Ma usun ka seda, et akadeemiliste üksuste ja allüksuste juhid peaksid kindlasti olema jätkuvalt valitavad.

Urmas Nõmmik

Usuteaduskonna vana testamendi ja semistika dotsent

Arengukava ja uue põhi-

kirja arutelud on käinud paralleelselt, tegelikult ei ole olnud täit selgust valdkondade ja suurteaduskondade küsimuses. Kui ühelt poolt kasutatakse argumenti, et suurem üksus saab paremini ressursse kasutada, siis teiselt poolt on loomulik hirm, et kitsamate erialade identiteeti ei suudeta säilitada.

Kahtlemata vajavad õppekavad ja üksused ümberkorraldusi, aga mitmel põhjusel olen praeguse suhtes ettevaatlik: esiteks on selge, et meil on raha põhimõtteliselt liiga vähe, ning ma loodan südamest, et ülikooli sees ei võimendu haridus- ja teadusministeriumi raudne poliitika

laadis «vähematele rohkem», mis ei too midagi juurde, vaid jagab lihtsalt ümber. Ülikoolis ei saa minna lõputu tõhustamise teed, sest kusagil hakkab see piirama akadeemilist vabadust. Ja viimane paraku on akadeemilise töö ja uute ideede alus. Teiseks loodan, et juhtimisreformi kõrval räägitakse üha rohkem kaasamisreformist, mille heaks näiteks on idee poolest olnud arengukava koostamise protsess. Töötajad tahavad näiteks oma üksuste juhte ise valida ning seda pole ju mõtet teistsuguseks kujundada.

Õppeassistendid koguvad ülikoolis poolehoidu

Signe Ivask
signe.ivask@ut.ee

Õppegevuse toetuse fondi tulemuste analüüsi selgus, et õppeassistendite kasutamine teaduskondades on ennast tõestanud kui õppekvaliteedi parandamise vajalik abinõu. Seega on tähtis, et teaduskonnad, kes vajavad mahukate kursuste juures abiväge, saaksid lähiajal õppeassistenditööle võtta.

Õppeprorektor Martin Halliku sõnul saab praegu õppeassistendite kasutamise tasuvust hinnata ennekõike positiivse tagasiside põhjal, mis on tulnud teaduskondadest ja üliõpilastelt. Pikemas plaanis võiks sellel olla positiivne mõju ülikooli lõpetamiste tõusumaks muutmisele üldiselt.

Õppeassistendite abi on palju kasutanud sotsiaal- ja haridus-, loodus- ja tehnoloogia-, matemaatika-informaatika-, filosoofia- ja usuteaduskond. Kehakultuuriteaduskonnale on raha küll eraldatud, ent seda pole veel täies mahus kasutusele võetud. Õppeassistente vajavad veel mõned teaduskonnad ja kolledžid. Halliku sõnul on õppekomisjon, lähtudes teaduskondade taotlustest, teinud rektorile sellekohased ettepanekud ning nüüd jääb üle oodata, et need ka rahuldatakse.

Oluline on kogu süsteemi juures see, et paraneks üliõpilastele antav eksami- või kodutööde tagasiside, mille õppeassistendid ongi juba osaliselt enda peale võtnud. Halliku sõnul võimaldaks see süsteem õppejõul keskenduda kõige tähtsamatele osadele, kus tema professionaalne kvalifikatsioon on mõõdapääsmatu. Samuti võib õppeassistente vaadata kui võimalikke tulevase

õppejõudusid, assistentitöö aitab neil endil selgusele jõuda, kellele õpetamine sobib ja meeldib.

Samas pole süsteem igal pool samasugune: tööülesanded erinevad teaduskonniti, samuti ka see, keda õppeassistendina kasutatakse: kas doktorante, magistrante või bakalaureuseastme tudengeid. Nendesse teemadesse õppekomisjon aga ei sekku – see jääb iga teaduskonna enda määrata, sest arvesse tuleb võtta iga teaduskonna eripära. Halliku sõnul on eesmärk õppeassistendite meede juurutada, selleks tuleb seda mõned aastad toetada, misjärel peaks süsteem olema valmis elama iseseisvat elu.

Kui palju on õppeassistente vaja? «Igal õppejõul ei pea olema oma assistent, pigem sõltub see konkreetsest õppeainetest ja eriti puudutab see õppeaineid, kus on palju osalejaid,» selgitas Hallik. Kursustel, kus on üle saja tudengi, on õppeassistente väga tarvis. Nende kursuste puhul on tudengid kodu-, kontroll- või eksamitööde tagasiside vähesuse ja pealiskaudsuse pärast kõige rahulolematumad. Õppeassistendid peaksid aitama sellel olukorral muutuda. Aines, kus on 15–20 tudengit, peaks õppejõu pädevus ja jaks olema piisavad, et ise kenasti toime tulla, loodab õppeprorektor.

SUURED KURSUSED

Usuteaduskonna dekaani ja kirkuloo professori Riho Altnurme sõnul on kõik nende õppeassistendid usuteaduskonna tudengid. «Assistente pole palju, aga nad õpetavad vastutusrikkaid aineid, vanu keeli, mille selgeks saamine on ilma rühmatööta raske,» ütles ta. Altnurme sõnul on õppeassistendite tööväli alles välja

kujunemas, praegu on tööülesandeks rühmatööde ja üheskoos keeleõppimise korraldamine. «Tööväli võib laieneda, sest suuremate rühmade korral ei ole õppejõul üksi lihtne kõigea hakama saada,» lisas ta. Piiriks on üliõpilaste suutlikkus peale enda õppetöö täita ka õppeassistendi ülesandeid, sestap pole neile esialgu liiga suuri ülesandeid antud. «Tööülesanded määratakse praegu isiklike kokkulepetega, ilmselt kujuneb hiljem välja kindel reglement,» ütles Altnurme.

Usuteaduskonnas on õppeassistendid kasulikud eri tasemega üliõpilaste õpetamisel, näiteks kui on vaja kedagi järele aidata või ainesse rohkem süveneda, kui võimaldab tavaline auditoorne töö. Altnurme meelest on kaasüliõpilasest õppeassistendiga rühmatööd teha pingevabam kui õppejõuga.

Filosoofiateaduskonna õppeprodekaan ja maailmakirjanduse dotsent Liina Lukas ütles, et filosoofiateaduskonnas on õppeassistendina rakendatud enamjaolt doktorante ja seda eeskätt suurte, alusmooduli kursuste puhul, kus osaleb 100–250 inimest. Tema sõnul on teaduskonnas suuri kursusi aastas keskeltläbi 28, mille käigus tuleb hinnata umbes 4050 üliõpilase tööd, sellest ka vajadus õppeassistendite järele.

Lukase sõnul on õppeassistendite ülesanne eksamitööde ja testide hindamine, risthindamine loovamate tööde puhul, eksami- ja kontrolltööde tagasisidestamine, uurimistööde juhendamine, harjutustunnid klassikalise filoloogia ja germaani romaani erialadel (kreeka, ladina, saksa, inglise, prantsuse, hispaania, vene, soome, rootsi keel), kuhu võetakse vastu erineva keeleosku-

Loodetavasti aitavad õppassistendid suurte kursuste tagasiside kvaliteedil paraneda ja see, et kogu kursus on ainult õppejõu õlul, jääb eilsesse päeva.

Foto: Ove Maidla

sega tudengeid ja on vaja algajate kiiret järeleaitamist.

«Filosoofiateaduskonnas kirjutatakse aastas umbes 300 lõputööd ning assistent võib olla kirjutajale abiks näiteks kirjanduse leidmisel, diskussioonipartnerina, anda nõu töö vormistamisel ning lugeda tööversioone,» ütles

Lukas. Õppeassistente rakendatakse veel ka avatud ülikooli õppevormis, kus väheste kontaktundide tõttu on väga oluline e-õpe.

Matemaatika-informaatikateaduskonnas rakendatakse õppeassistente ennekõike suurte kursuste puhul. Dekaan ja matemaatilise

statistika professor Tõnu Kollo selgitab, et kõige rohkem on õppeassistente vaja suurte esimese aasta ainete juurde, et rühmi väiksemaks teha.

Matemaatika-informaatikateaduskonna prodekaan ja programmeerimiskeelte semantika professor Varmo Vene selgitab,

et suurte kursuste puhul tuli olukorrale lahendus leida. «Kui mul on kursusel 350 tudengit, siis arvutipraktikumides tuleb kasutada abijõudu – tudengeid,» ütles ta. Mõlema kinnitusele on õppeassistentide süsteem asjalik ja kasulik ettevõtmine.

Nii dekaan kui ka prodekaan selgitavad, et nende teaduskonnas on õppeassistenti kandidaatideks ennekõike bakalaureuseastme õppurid ja magistrandid. «Doktorant on juba teadustöötaja, kolleeg, kelle võtame tööle ehk juba assistendi, mitte õppeassistentina,» selgitas Vene.

KUIDAS?

Varmo Vene selgitab, et õppeassistentide valikul lähenetakse kandidaatidele personaalselt. Ühelt poolt arvestatakse sellega, kes on silmapaistvalt tublid tudengid, kuid lisaks tuleb kandidaadil läbida ka intervjuu. Tõnu Kollo sõnul võib informaatika-matemaatikateaduskonnas olla silmapaistvate tulemustega tudengeid, kes on aga inimestena ehk pisut introvertsed. Intervjuu peaks välja selgitama, kas kandidaadil on hea suhtlusoskus, mis on õppeassistenti töös möödapääsmatu.

Riho Altnurme sõnul saavad assistendid õpetamist praktiseerida, ehk leiab keegi selle kaudu endas ka õppejõualge. Tudengite kasutamisel õppeassistentidena on veel positiivseid külgi. «Nad on üliõpilastega lähedasemad, mõistavad ehk paremini üliõpilaste probleeme õppimisel,» arvas Altnurme.

Liina Lukas toob välja sama mõtte: ka tema meelest on õppeassistentid tudengitega lähedasemad. «Õppeassistentide eeliseks on kindlasti see, et neid võetakse

kui «üht meie seast», neil tekib auditooriumiga enamasti väga hea klapp,» ütles ta. Nii Altnurme kui ka Lukas kinnitavad, et õppeassistentide iseseisvaid kursuseid on tudengid hinnanud väga positiivselt.

Lukase sõnul läbivad mitmed õppeassistentid eelnevalt vastava koolituse. «Kraadiõppurid on huvitatud oma õpingute jooksul praktilisest õpetamiskogemusest, õppeassistentidena saavad nad erialase õpetamiskogemuse, näevad õpetamisprotsessi ka teiselt poolt,» ütles ta. Lukase sõnul peab jälgima, et õppeassistenti koormus ei läheks nii suureks, et tal ei jää enam aega enda õpinguteks. «Peame ju esmajoones tagama ikkagi kõigi õppurite nominaalajaga lõpetamise, seega ei saa väga hoogu tudengitele õppetöökohustuse andmisel ka minna,» rääkis Lukas.

PALK VÕI PUNKTID?

Ülikoolis on mitmeid võimalusi, kuidas õppeassistentide tööd tasustada: ühel pool on ainepunktid, teisel pool raha. «See, kuidas tasustatakse, on teaduskondade otsustada, minu isiklik arvamus on see, et erialase pingutuse eest, mis pole õppekava osa, on õiglane saada ka tasu,» ütles õppeprorektor Martin Hallik. Kuna õppejõud tahavad assistentideks saada kõige paremaid ja hinnatumaid üliõpilasi, siis tekib siin konkurents ülikoolivälise tööandjatega, kus soovitakse neid andekaid tudengeid hoopis endale tööle palgata. Samas oleks oluline neid ülikooli juures hoida, sest neist võivad sirguda uued õppejõud.

Õppeassistentide puhul on matemaatika-informaatikateaduskonnas palgateema väga aktuaal-

ne. Tõnu Kollo sõnul on surve välismaailmast suur: tudengeid tahetakse tööle värvata. «Seetõttu on palk punktidest parem variant, selle asemel, et nad peavad linna peal tööd otsima, võivad nad siin majas rahulikult töötada ja õppida,» ütles dekaan.

Liina Lukas selgitab, et filosoofiateaduskonnas läbib osa assistente tööülesannete eest pedagoogilise praktika. «Tänavu on olnud võimalik õppeassistentidele maksta väikest lisatasu – selleks kirjutasime taotluse õppekvaliteedi fondile,» ütles ta.

Riho Altnurme tunnistab, et võimaluse korral kasutaksid nad õppeassistenti isegi rohkem kui praegu. «Tasustame õppeassistenti vastava toetuse arvelt, mille saime õppetegevuse toetuse fondist,» rääkis ta.

Küll aga on õppeassistenti töö aeganõudev. «Sa pead praktikume pidama ja tagasisidestama, kui sa tahad seda hästi teha, ja meie õppeassistentid on siiani seda teinud, siis see on tõsine töö,» ütles Vene. Ilmneb tõsiasia, et paljud ei soovi seda mitu semestrit järjest teha. Kollo kinnitab, et õppeassistentide hulgas on siiski ka selliseid tudengeid, kelle jaoks kaalub rõõm õpetamisest suure ajakulu üles.

MIKS?

Paljudes ülikoolides, samuti neis, kellest Tartu ülikool eeskuju võtab, on õppeassistentide süsteem olnud kasutusel ammu. Küll aga ringleb nendes ülikoolides rohkem raha, mistõttu on seal ka suuremad võimalused. «Õppeassistentide laialdane ja süsteemne kasutamine Tartu ülikoolis on üks kõige olulisematest meetmetest õppekvaliteedi parandamiseks,» ütles Hallik.

Tegu on horisontaalse meetmega, mis pole mõeldud ühe kindla valdkonna jaoks, vaid kõigi jaoks, kellel on õppekvaliteedi parandamiseks vaja õppeassistenti.

Hallik toonitab, et õppeassistentid peavad oskama õpetada.

Selle oskuse peavad tagama baaskursused ning peale selle koolitab vastutav õppejõud oma õppeassistenti. Kümme aastat tagasi võis veel olla olukord, kus äsja kraadi omandanud inimene pidi kohe auditooriumi ette astuma ja õppejõurolli üle võtma. «Kõrgkoolis

õpetamine, selleks, et seda hästi teha, on keerukas tegevus, mis on omandatav aastatega. Arvan, et õppeassistentide süsteem aitab välja selgitada ja kujundada häid õppejõudusid,» avaldas Hallik lootust. ☹

Õppeassistentide arvamused

1. Kuidas teist sai õppeassistent?
2. Miks on õppeassistentide teie meelest tarvis?
3. Millised on teie tööülesanded?
4. Kuidas teid tasustatakse – punktid või raha? Kumba teed võiks TÜ minna?

Peeter Veltson

Usuteaduskonna 2. aasta bakalaureusetudeng

1. Seminaris käis õppejõud idee välja ja aine oli mulle südamelähedane. Sestap, kui keegi ei julgenud ennast pakkuda, pakkusin mina ennast. Olen õppeassistent olnud alates 2013/2014. aasta sügissemestri algusest, õigupoolest oktoobri keskpaigast, ja praeguse seisuga ka terve kevadsemestri. Kas järgmisel aastal pakutakse? Julgen ette võtta? Ei tea.

2. Eriti raskete või meetoodilist tööd nõudvate õppeainete puhul on õppeassistentidest see kasu, et saab koos rühmas harjutada ja see motiveerib. Teiseks, kui on kogenum

eesharjutaja, siis see teeb elu kergemaks ja ka motiveerib.

3. Praeguse seisuga saame üliõpilastega kaks korda nädalas kokku ja harjutame kodutöid (s.o tõlkelauseid), vajaduse korral arutame ka teooriaküsimusi.

4. Tasustatakse rahas ja minu meelest võiks see nii ka jääda. See oleks siis midagi õpimotivaatori sarnast, nagu tulemuspõhine õppetootus. Ainepunkte pole mõtet anda, sest esiteks saaks neid nagunii nii vähe, kuni kuus. Ma kujutan ette, et see ei motiveeriks kedagi. Teiseks, vabaaineid on niivõrd huvitavaid, et kellel juba on huvi teha õppeassistenti tööd, leiab ka aega, et oma vabaained ära teha.

Laura Lepasalu

Kehakultuuriteaduskonna 3. aasta doktorant

1. Kui mulle selline pakkumine tehti, olin teise aasta doktorant kinesiooloogia ja biomehaanika õppetoolis ning mõistagi olin paku-

misega nõus, kuna soovisin saada kasulikku õpetamiskogemust lisaks kohustuslikule «ülikoolis õpetamise praktika» ainele. Olin õppeassistent 2012/2013. õppeaasta kevadsemestril ning 2013/2014. õppeaasta sügissemestril.

2. Õppeassistent teeb koostööd õppejõududega, kergendades viimaste töökoormust. Samuti on väga oluline õppejõududele järelkasvu tekitamine.

3. Õppealane nõustamine, üliõpilaste suunamine ja nõustamine, praktilise õppetöö korraldamine, vajaduse korral asendasin oma õppetooli õppejõudusid õppetöö tegemisel.

4. Tasustati rahaliselt. Õppeassistenti võiski tasustada rahaliselt, sest doktorandid teevad niikuinii õppetööd punktide eest (ülikoolis õpetamise praktika ó EAP-d) ning see väike lisatasu kergendab kindlasti ka doktorantide töökoormust väljaspool ülikooli, võimaldades rohkem pühenduda õppetööle.

Küsimisjulguse revolutsioon

Mullu suvel TÜ Viljandi kultuuriakadeemia lõpetanud näitlejatudengitest jäid ligi pooled samasse linna tööle, et üheskoos koduteatriks saanud Ugalasse uus hingamine tuua ja näidata, milleks nende lend ja põlvkond on suuteline. Just oma põlvkonnast, y-generatsioonist, värsked vilistlased ühes päris enda lavastuses räägivadki.

Maarja Helena Meriste
kirjandus ja kultuuriteadused, 2. aasta bakalaureus

Ugala noorte lavastuse «Y-generatsioon» näol on tegemist kiiduväärt ettevõtmisega, mis pretendeerib tähelepanuväärsusele nii teatri maailmas kui ka ühiskondlikus plaanis. Eks ole nii mõnigi praeguse Eesti y-generatsiooni liige salaja janunenud oma põlvkonna mõtestamise järele. Kas meie vanemate, laulva revolutsiooni põlvkonna vaieldamatu kollektiivne vaim on midagi, millega võrdväärtset on meis võimatu

leida? Kas meil jääbki üle vaid alandlikult nõustuda asjaoluga, et üllad võitlused on võideldud ja meil enam polegi generatsiooni pühitsevat-õigustavat eesmärki?

Y-generatsiooni esindajad Ugala teatris sellise mõttetulemisega ei lepi. Suure sõnumi tulekule sillutati teed juba pool aastat enne esietendust. Aprillis (2013) korraldati Mari-Liis Lille tegevuse eeskujul Ugalas minipleenum. Suvel ehitati Viljandi linn löökklauseid täis afišsidega, provokatiivseimad neist näiteks «y: Y, suru, eesti vastu muru», «y: on jälle aeg, selg sirgu lüüa» ja «y: uuspatriotism on tulekul». Taasiseseisvumispäeval korraldati Sakala keskuses lausa uuspatriotistlik laulupidu.

Kuu aega hiljem, septembri lõpus esietenduski Ugala väikeses saalis «Y-generatsioon», mille lavastajaks Adeele Sepp ning laval Marika Palm, Klaudia Tiitsmaa, Rait Õunapuu, Kristian Põldma ja Vallo Kirs. Meelis Pihla dramaturgial põhinev lavastus koosneb kümnekonnast pildist, mille narratiivne seotus on ebäühtlane ning lõtv.

Kesksele küsimusele üritatakse läheneda siit- ja sealtpoolt, realistlikult ja sürrealistlikult, emotsionaalselt ja ratsionaalselt, siiralt ja irooniliselt. Ometi ei ehi-

tu katketest sirget teed vastuseni, ammugi ei vii sinna ükski osa iseseisvalt. Esialgu tundus mulle, et poolkogemata on Noor-Ugala hakkama saanud valusalt kõneka eneseparoodiaga. Esitatakse justkui selge ja ratsionaalne küsimus oma põlvkonna tähtsusest ja mõttest, vastused aga on irrelevantid: emotsioonidesse ja nostalgiasse takerdunud.

Näiteks kasutati lavastuses visuaalselt tõepoolest uhkeid kaadreid uuspatriotistlikust laulupeost, pildil tulihingelisi kõnesid pidavad noored ugalalased, lehvivad lipud, kõnede asemel aga kõlab ülevat meeleolu rõhutav muusika. Milliste avaldustega rahvale esineti, jääb saladuseks, selge sõnumi asemel esitatakse meeleolu. Kas see sentimentaalne ja abitu igatsus olla osa mõõdunud ongi kõik, mis meil on? Aga meie enda sisu, sõnum?

Tegelikult osutavad see kohmetus ja küsimärgid, mida lavastus iseenda kohta paratamatult tekitab, õigustatult rahvusliku mentaliteedi tardumusele: eesti rahvas pole tänini kainenunud taasiseseisvumise võidujoovastusest, see takistab kainenena hindamast oleviku probleeme.

Noor-Ugala, teadmata täpselt, kuidas olukorda suhtuda, üritab

mineviku mäletamise kõrval ka olevikku mäletamisväärsaks teha. Nii tegeleb üks osa lavastusest Viljandi arengu(kava)ga. Esimene stseen matkib arengukava aastateks 2013–2020 arutelu, mis sisuliselt on üks suur suhtlushäire linnapea ja kodanike vahel.

Noorte kodanike (*sic!* Näitlejad ja lavastaja on end Viljandi linna kodanikeks registreerinud) mõtete asjalikkus jäägu viljandlaste otsustada, mina aga tahan rõhutada selle ettevõtmise ideelist väärtust. See on reaalsusse, olevikku tagasitulek, oma väikese asja ajamine mineviku paatose kiuste. See, et mineviku võitlused on olnud mõõdult palju heroilised, ei tähenda, et olevikuvõitlused – kas või Viljandi linnahaljastuse teemal – oleks väärtusetud.

Tuleb nentida, et lavastuslikud valikud peegeldavad üsna selgelt heitlikku ja rahutut otsimist. Silma torkasid mõned väga pretensioonikad lavakujundid, mida kasutati veidi rohmakalt ja oskamatult.

Meelde jäävaim neist ehk kummaline härjapeaga tegelane, kes käis tegelasi regulaarselt hirmutamata – midagi otseselt ütlemata ja tegemata. Siiski, kord õnnestub tal Kristian Põldma tegelane lavaseinas oleva konksu otsa tõugata, mistõttu viimane jääb sinna, pea rinnal, rippuma. Surm?

Surma kujund laval on alati väga kõnekas, ent kõnekad kujundid peavad kõnelema osana tervikust, mitte irdkehana lavastusest läbi hulpima. Kes on see härg? Mis jõuga ta tappis (või kas tappis, sest mõni aeg hiljem vabastab Põldma end konksu otsast) ühe noore enese- ja põlvkonnaotsija?

Tõlgenduslikku segadust suurendas veel viimane pilt, kus pidulaua taga, kuhu muide kutsutakse sõbralikult ka seni

Ugala noored loojad räägivad laval end puudutavast ja huvitavast.

Foto: Janika Leitur

õõva külvanud härg, on piduliste taldrikul mitte koogitükk, vaid hoopis singiviil. Härja-, surma- ja lihasöömislugu painavad mind siamaani ning võimalikud tõlgendused tunduvat siiski liiga otsitud, et pidada neid lavastaja ja dramaturgi poolt selgelt mõtestatuks.

Veel katsetatakse Eesti võlused ülistavate videomonoloogide, irooniamaiguliste sketšide ja palju muuga. Kohati päris leidlike elementide potentsiaal jääb mõjuharjani välja arendamata. Ent selline pidev heitlus eri võimaluste vahel ongi ehk infoühiskonna noorte põhiolek. Lavastuse suurimaks vooruseks peangi otsimist, küsimist, katsetamist, pole põhjust end särava loosungi puudumisel nurka häbeneda, küsiv inimlaps ongi väärtus, kui soovite – loosung.

Mõneti on «Y-generatsioon» sarnane NO99-s mängitavale Mart Kangro lavastusele «Samm lähemale», kus lavakunstikooli XXVI lennu poisid astuvad lavale mitte ainult sellega, mis neil on, vaid ka sellega, mida neil pole, oma ilusas haavatavuses. Võib-ol-

la ongi ajal, mil pole Suurt Kurja, kelle vastu põlvkond ühiselt häälestuda saaks, paslikum heita seljast raudrüü ja tutvuda enda sisemiste kõhkluste ning vastuoludega.

Ühinen optimistliku põlvkonnakaaslase Priit Põldmaga, kes arvas teatriteaduse üliõpilaste looži blogis, «et «Y-generatsiooni» sõnum ja vormistus tekitavad küsimusi, on ütlemata hea. Noor-Ugala manifest ei ole kivistunud juhis oma elu elamiseks, vaid ajas kujunev tunnetuslik arusaam endast ja maailmast.»

Ei saanud ma seekord teatrist teada, mis on minu või minu põlvkonna mõte. Ent kas polegi veidi ekslik minna teatrist iseendale sisu otsima? «Y-generatsiooni» küsimused ja otsimised ärgitavad mõtteerksusele ja veel enam võib rõõmustada selle üle, et Ugalas on üks särtsakas ja võimekas punt noori loojaid, keda huvitab see, mida ja miks nad teevad.

Lavastust «Y-generatsioon» saab Viljandi Ugalas pärast väikest pausi vaadata veel näiteks 4. ja 22. aprillil. ☺

Mõisnike kivine tagasitee

Vabadussõja eel Eestis pagenud baltisakslaste naasmine ja sellega seondunud emotsioonid peegeldusid toonases ajakirjanduses. 29. oktoobril 1921. aastal ilmus «Meie Matsi» veergudel pilapilt, mis kandis järgmist allkirja: «Sakslus otsib energiliselt teed Eestisse. Baltisaks: «Tulep, mats, ja aitap mul see päis lahti päästma, siis woolama ka need suuremad sisse ja sa woima jälle nii ilusti elama kui seitsmesaja aasta eest!»»

1920. aastate alguse Eesti sisserändepoliitika kujunes muu hulgas vahendiks jätta piiri taha ebalojaalseks peetud baltisaksa mõisnikud, leidis ajaloolane Helen Rohtmets-Aasa.

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

Esimene maailmasõja tagajärjel lagunes kolm impeeriumi, nullist alustati tosinkonna uue rahvusriigi ülesehitamist. See tähendas üleeuroopalist rahvaste rändamist, ja ka seda, et Eestisse soovisid naasta tuhanded maailmasõja kestel, Vabadussõja aastatel, aga ka ammu enne sõda Vene impeeriumi Eesti- ja Liivimaa kubermangudest lahkunud inimesed.

Helen Rohtmets-Aasa vaatles oma doktoritöös sisserännet Eestisse aastatel 1920–1923. Alles pärast Tartu rahulepingu sõlmimist läksid migratsiooniküsimused täielikult Eesti tsiviilasutuste korraldusse, ühtlasi algas fookustatum riigi ülesehitamine just pärast Vabadussõja lõppu.

Argipoliitiliselt nõudis see sisserändajatega tegelemist käsikäes noore Eesti riigiasutuste ülesehitamisega. Suuremas plaanis aga tähendas uute rahvusriikide majanduse ülesehitamine sisserände tugevat kontrolli kõikjal Euroopas: sisserändajal pidi riigis olema töö, ja nii sõja võitjad kui kaotajad eelistasid töökohtade loomist oma riigi kodanikele.

PAAR AASTAT, ÜLE 100 000 TAOTLUSE

«Sisserändeloa saamine seati sõltuvusse tööloa saamisest,» räägib Rohtmets. «Sisuliselt oli see murrang kogu senises rändajaloos.»

Rohtmets pakub Vabadussõja lõppedes kõikjal Eestist väljapool olevate Eesti kodakond-

susega isikute arvaks 230–240 000 – ligikaudu kuuendik kõigist kodanikest.

Eestisse tagasi tuli neist nii idast kui ka läänest 50–60 000 isikut, kellest enamikule oli Eesti kodakondsus antud ajal, mil nad viibisid veel teisel pool riigipiiri. Seega, iseseisvunud Eesti veidi enam kui miljonini küündinud elanikkonnast moodustasid tagasirännanud ehk «väline Eesti» viis-kuus protsenti. «Üsna märkimisväärne arv,» arutleb Rohtmets.

Ametnikkonnale tähendas see aga, et paari aasta jooksul tuli läbi vaadata üle 100 000 tagasirändetaotluse, lisaks taotlused uutelt sisserändajatel.

Sissesõidulubade andmise otsused langetas siseminister Karl Einbund (Kaarel Eenpalu) isiklikult. Ühtlasi uuriti tagasirännanute puhul hoolsalt linna- ja vallakodanike registritest andmeid nende kunagise elukoha ja töö kohta, samuti hangiti politseist kinnitust, kas uus kodanik ikka on poliitiliselt usaldusväärne. Riigipiirile jõudnute nimekirjad vaatas üle ka siseministeeriumile allunud kaitsepolitsei.

Enim tagasirändajaid oli mõistagi Nõukogude Venemaalt. Tartu rahulepingu järel said varem Eestist Vene tsaaririigi ida-aladele läinud inimesed valida (opteerida) Eesti kodakondsuse ja seejärel oma ajaloolisele kodumaale naasta. Selleks tuli esitada taotlus Venemaal tööle asunud opteerimiskomisjonile, kust see saadeti Eesti siseministeeriumile, kes taotleja tausta kontrollima asus.

Tartu rahulepingu järel oli Venemaal hinnanguliselt 200

000 Eestist pärit isikut, kellest opteerimistaotluse andis sisse üle 100 000. Eestist Venemaale minna soovijaid oli neist märksa vähem.

Eesti kodakondsete tagasirändamist lihtsustas Nõukogude võimude soostumine minejate vallasvara oma kuludega piirini transportida, viitab Rohtmets. Samas ei kippunud ka näljahädas Nõukogude Venemaa oma kodanikke-töölisi kuigi kergelt võõrsile laskma.

«Vallasvara tuli panna kontrollitavatesse nimekirjadesse, ehk teisti öeldes: kingsepp pidi saama Moskvast templi, et ta tohib oma tööriistad kaasa võtta,» räägib Rohtmets. «Bürokraatlikud takistused olid üsna suured. Esimestes ešelonides minejatel oli selles mõttes lihtsam.»

HARITLASTE JUURDEVOOL

1923. aastal aga sai ümber aeg, mil Nõukogude Venemaa võimud lubasid Eesti kodakondsust soovinud isikutele riigist lahkuda. Koos sellega senine tihe ränne ka vaibus. Ja 1920. aastate lõpul oli Venemaalt Eestisse kolimine juba tegelikult võimatu.

Tsaariajal Venemaale läinute hulgas oli nii üliõpilasi, maaotsijaid kui ka sunnitöölisi. Eestisse tagasi tulemine andnuks kõigile kodanikele õiguse ja võimaluse osaleda oma riigi ülesehitamises.

Eesti opteerimiskomisjon asus Moskvast, selle osakonnad Petrogradis ning Omskis. Muu hulgas tähendas, see et koos varaga lahkumine oli mõnevõrra lihtsam just linnarahvale. Nii olidki üle poole Eestisse tulnutest linnaelanikud.

Seejuures oli veidi enam kui 40 000 sisserändajast umbes kaks protsenti kõrgharidusega. Seda oli rohkem kui Eestis kohapeal. Keskaridus oli 5000 inimesel ehk 13 protsendil.

«Haritud inimeste osakaal oli tagasirännanute seas erakordselt kõrge,» selgitab Rohtmets. «Tõeline «talendid koju» kampaania.»

Samas osutab Rohtmets ajaloolase Jaak Valge tähelepanekule, et äsja iseseisvunud Eestis oli esikohal küsimus, kas üldse ollakse võimelised seda riiki ise üleval pidama. «Majandus tuli nullist üles ehitada,» räägib Rohtmets.

See tähendab, et iga sisserändaja pidi Eesti riigile olema ka majanduslikult kasulik. Kodumaale naasjad, kellele rakendust ei jagu, tähendasid riigile tööpuuduse kasv, see omakorda ohtu poliitilise rahulolematuse levimiseks rahva seas. Sarnaselt teiste noorte Euroopa riikidega püüdis ka Eesti ennekõike üles ehitada ja kaitsta oma «rahvuslikku tööturgu».

1920. aasta paiku tekkisid ametkondlikku kirjavahetusse murelikumad noodid, ja peagi arutles ka ajakirjandus: kui õiglane on «välist Eestit» tagasi kutsuda, kui neile pole tööd anda.

Mõned Venemaalt Eestisse saabunud esitasidki siseministerruumile peagi ise väljarändeavalduse: Venemaal oli neil mingigi võimalus end elatada, Eestis mitte.

1920. aasta suvel pakkus Tallinna linnapea üheselt välja, et sisserändelubasid tuleks anda vaid neile, kes Eesti «majandusliku seisukorra tõstmiseks kaasa aidata võivad». 1921. aasta kevadel asuti sisserännet otsesemalt piirama. Pärast Vabadussõja-aastaid kerkis riigis viibinud töötute välismaalaste probleem teravalt esile 1923. aastal, kui tasapisi kosunud majan-

dust tabas uus kriis.

Kasvav tööpuudus polnud ainult majanduslik probleem, vaid ka julgeolekurisk. Ühiskonna vaesumine oli soodne kandepind võimuvastastele meeleoludele – riigis, millel polnud veel rahvusvahelist tunnustust ega üldse kindlust püsima jääda, viitab Rohtmets.

Sestap oli siseministerium väga varmas kontrollima, et kodakondsuse taotlejad ei oleks riigivastaselt meelestatud. Venemaalt sisserändajate ešelonidest sõelus politsei süsteemselt (varem koostatud nimekirjade abil) välja punakaartlasi ning kommunistlikult meelestatud isikuid.

ENDISELE HÄRRALE VAID PEATUMISLUBA

Ühtlasi oldi sarnaselt mujal Euroopas levinud meelsusega ettevaatlikud juutide suhtes, ent võrreldes tuhandete Eestisse tulla soovinud baltisakslastega oli neid vaid mõnisada, rõhutab Rohtmets.

Baltisaksa tagasirändajate hulgas leidis neid, kes olid sõidnud Eesti riigi vastu või osalenud püüdlustes liita Eesti alasid Saksa samaaga. Nii avaldus ka tagasirändepoliitikas mõneti nende vastane «ajalooline vaen», tinglik «kättemaks põlisele vaenlasele», viitab Rohtmets.

Seega ei olnud Eesti võimuesindajad kuigi varmad andma sisserändelubasid kunagistele mõisnikele, kes olid paistnud silma vaenuliku hoiakuga eestlaste vastu. Sageli anti neile vaid peatumisluba, mille aegumisel tuli neil taas riigist lahkuda või luba pikendada. Kaalukaks «piduriks» kujunes siinjuures kohalike omavalitsus- ja politseiasutuste sõnaõigus kõigi kodakondsustaotluste rahuldami-

sel. Nii võis rahva hulgas negatiivset kuulsust kogunud mõisnik oma ajaloolisesse elupaika naasmise loast lihtsalt ilma jääda.

Oli ka juhtumeid, kus kodakondsusest ilma jäänud mõisnik Saksa rahvussekretärile omapoolse kaebuse esitas.

«Kogu teema tekitas tohutult emotsioone ja Vabadussõja eel Eestist põgenenud baltisakslaste naasmisesse suhtuti varjamatu vaenulikkusega,» leiab Rohtmets. «Siseministerium oli samas keerulises seisus: baltisakslaste esindajad pöördusid riigivanema poole, et miks see või teine luba ei saa. Oluline oli ju ka hoida häid suhteid Saksa riigiga.»

1921. aasta suvel käskiski siseminister Einbund kaitsepolitsei ametnikel lõpetada baltlaste kohta subjektiivsete hinnangute andmine ning jätta piiri taha vaid need baltisakslased, kes olid realselt tegutsenud Eesti iseseisvuse vastu.

Sisuliselt kureeris kogu sisserändepoliitikat 1920. aastate algul siseministerium ja selle kõrgem juhtkond. Ent neis oludes ei olnud tegemist siiski selgepiirilise, pika perspektiiviga poliitikaga – pigem lihtsalt kiirete otsustega olukorras, kus noort riiki tuli hakata üles ehitama.

Ungaris viis sõjas kaotatud aladelt sadadesse tuhandetesse ulatunud sisserännanute voog 1919. aastal kommunistliku riigipöörde ni, viitab Rohtmets. Eestis kasvas hapras seisus riigi elanikkond 2–3 aastaga ligi 6%. Ühtlasi said sünnijärgse Eesti kodakondsuse 1920. aastate algul kodanikena Eestisse tagasi rännanute lapsed. «See järjepidevus seob ka tänase Eesti kodanikkonna otseselt eelmise sajandi alguses Eesti riiki üles ehitama asunud kodanikega,» mõtiskleb ta. ¹

Vale mure ravimine

Diagnoosimata depressioon paneb inimesed tavapärasest tunduvalt sagedamini tülitama erakorralist meditsiini. Neid see ei aita, küll aga koormab ravisüsteemi, ütleb hiljuti doktoritööd kaitsnud psühhiaater Anne Kleinberg.

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

«**K**ui üdini depressiivne inimene helistab endale korduvalt kiirabi, siis tõenäoliselt satub ta lõpuks kiirabis musta nimekirja. Spetsiifilist abi ta samas aga ka ei saa.»

Tallinna lastehaigla psühhiaatrikliiniku juhataja Anne Kleinberg kirjeldab siin paljude riikide tüüpolukorda: täbaras seisus inimene tülitab järjepanu arste või tihti istub EMO-s, saamata aru, et probleemiks on tema vaimne seisund.

2006. aasta Eesti terviseuuringu põhjal olid sellest seisundist teadmatud umbes pooled neist, kellel hiljem diagnoositi depressioon, leidis Kleinberg hiljuti kaitsitud doktoritöös.

«Keskne probleem on ikka see, et inimesed ei otsi depressiooni vastu abi,» ütleb ta.

See olukord viitab, et ka perearstid jätvavad sageli inimesed psühhiaatri juurde suunamata. Miks?

Eesti perearstid ravivad siiski päris palju depressiooni. Nad on tõesti tublid ja väga palju tegelenud diagnostika parandamisega. Aga nad on ka väga üle koormatud.

Juhiste põhjal võiks esmatsandil enam pakkuda depressioonihaigete nõustamist. Perearsti vastuvõtt jääb selleks liiga

Eestlasele on depressiooniseisund mõtteliselt võõras, ütleb dr Kleinberg.

Foto: Jan Mika / Scanpix

piiratuks.

Liiasi, kui inimesed ise tulevad perearsti juurde mingi muu kaebusega, ei pruugi nad depressiooniravi vajajatena ka hiljem sõelale jääda. Nende depressiooni ei märgata.

Kas perearstid lihtsalt ei jõua näha füüsilistest vaegustest kaugemale?

Veel kord, paljud näevad. Aga somaatikat on mõnes mõttes lihtsam ravida, meeleoluhäire vajab regulaarsust ja rohkem aega. Inimesega peab rääkima ja seda ajaressurssi perearstidel ju võtta ei ole.

Teisest küljest pole haigeid ka kuhugi saata. Psühhiaatreid on lihtsalt liiga vähe.

Tallinnas ja Lõuna-Eestis, eriti Tartus, on üsna hea seis. Aga näiteks Ida-Virumaa eristus teisest maakondadest depressiooni

riskiteguriks olemisega. Elamine Ida-Virumaal on depressiooni riskitegur!

Arutasime ka juhendajaga (TÜ psühhiaatria professor Veiko Vasar – toim), et kui inimesed harjuvad abi kasutama, siis nad teevad seda üsna palju. Nagu Lõuna-Eestis. Piirkondades, kus abipakkujaid pole olnud, lüüakse ka rohkem käega.

Murekoht on samas ka see, et psühhoterapia ja farmakoterapia vahel on Eestis selgelt psühhoterapia kahjuks. See võib olla üks põhjus, miks inimesed ei taha väga abi otsida. Uuringute järgi tahaksid nad rohkem saada psühhoterapiat kui medikamenttooset ravi.

Pudelikael on selles, kui ruttu inimesed saavad psühhiaatri hoolde alla, ja kui palju sinna kõrvale saab psühhoterapiat.

Samas, hoolimata kõigest,

mida Eesti tervishoiusüsteemi kriitikana öeldakse – mingil moel see siiski funktsioneerib. Ja on abi vähesuse juures tegelikult üsna hästi organiseeritud.

Viitate doktoritöös, et oma depressiivsest seisundist mitteteadlikud inimesed on meditsiinisüsteemile ühtlasi majanduslik lisakoormus.

Inimesele, kes end korduvalt eri hädadega EMO-sse sätib, ilmselt ei loe, milliseid ressursse ta kulutab. Aga tervishoiukorralduse mõttes ei ole see tähtsusetu. Põhjendamatud uuringud, kui hakatakse otsima uut kehalist haigust – mõistlik ja ka palju kuluefektiivsem oleks alustada depressiooniravi, kirjutada talle antidepressandid.

Eestlastele pole depressioonist kui psühholoogilisest seisundist mõtlemine samas ka kuigi loomumane. Selg valutab – vist on radikuliit. Pea või liigesed valutavad, suhted võivad laguneda, töökoht käest minna – inimesed kalduvad arvama, et nii ongi normaalne.

Aga kui mõelda, et Eestis on näiteks südamehaiguste osakaal väga suur, ja kui tugevalt on südamehaigused seotud depressiooniga, siis minu meelest on lühinägelik tegeleda ainult kardioloogiliste probleemidega ja unustada selle juurest depressiooniravi.

Inimesel võib olla kehaline haigus, aga depressioon võimendab seda. Eesti inimesed ei teadvusta hästi, kui palju nad võivad elukvaliteedis kaotada. Enese tunnetatud tervis on väga tugev depressiooni näitaja.

Samas on näiteks antidepressantide müük Eestis ravimiameti andmete põhjal viimasel

kümnenndil selgelt kasvanud. Arusaam, et neid tuleks eelitada näiteks looduslikele ravimitele, tundub avalikus ruumis olevat üsna valdav.

Samas on ravimite osatähtsus inimese tervises seisundis on umbes kümme protsenti. Sellest ei räägita piisavalt palju.

Mingi aja võivad inimesed enda ravimist edasi lükata, aga raske depressiooni puhul, millel on väga reaalne bioloogiline alus, nad ei vea tihti ilma ravimiteta välja. Ainult petavad ennast mingi aja.

See on kummaline linnalegend ja väga depressiivne mõte: kui ma luban end ravimitele, siis olen läbi kukkunud. Tegelikkus on vastupidine, abi küsimine on intelligentse mõõdupuu. Prisma peaks olema selline, et ma luban oma elukvaliteeti parandada.

Kas te ei leia, et väga hõlpsalt kättesaadavad meeleravimid tekitavad teatud mõttes õpitud abitust, eriti nooremate inimeste puhul?

Eluviisi korrastamata on kindlasti kitsarinnaline lähenemine ainult rohtu võtta.

Kas see, kuidas Eesti avalikkuses depressiooni ravist räägitakse, on teie meelest tasakaalus, igakülgne?

Minu meelest meil ei räägitagi sellest.

Norras teatas peaminister, et on depressiivne ja peab puhkama minema – ja pärast seda riigis vaimse tervise asjad paranesid. Ootan huviga sarnast aega. Mitte peaministri depressiooni, aga tahaks rohkem kuulda selliseid asju nagu väga sümpaatselt ütles Hanno Pevkur: ma ei saa lubada koosoleku venimist, sest pean minema oma laste juurde.

Juhtide seas võiks rohkem olla inimesi, kes annavad selge sõnumi, et ületöötamine on kahjulik. Ütlevad, mis on tervislikud eluviisid – ja et tervislike eluviiside hulka kuulub oma suhete ja perekonna eest hoolitsemine.

Kas praegused noored erinevad selles mõttes juhtide põlvkonnast?

90ndatel, taasiseseisvuse algul sündinud lapsed on üsna rabe põlvkond, kes on pidanud palju kasvama üleliigses stressis, ilma täiskasvanute tähelepanuta. Väga paljudel on käitumishäireid.

Me ei tule iseseisvuse ülesehitamisest lihtsalt välja, lapsed on kindlasti kannatajad. Läheb enne mitu põlvkonda, kui maha rahuneme.

Ka teie analüüs kinnitas, et partnerita inimestel on depressiooni rohkem. Praegu nihkub pere loomine kaugemale, suhted on tihti haprad – kas neis oludes võiks üksindus kui terviserisk ühiskonnas süveneda?

Jah, see on huvitav mõttekäik: kas süvenev hedonism saab meile, kes me oleme evolutsiooniliselt harjunud saama liigikaaslaselt tuge, ükskord saatuslikuks.

Samas need, kes ei ole suhtesse astunud, tegelikult ei kannata. Pigem need, kes on suhtest ilma jäänud. Üksi elamise põhjused on erinevad, riskitegur on emotsionaalne üksindus. Mõned elevad üksi, ja nad ei ole üksinda, aga väga paljud elavad kellegagi koos ja nad on ääretult üksi.

Sotsiaalne üksindus ei näigi nii oluline – väljas käimine ja muu annab enesekindlust, aga on ikkagi pinnapealsem. See, mis laastab, on emotsionaalne üksindus.

Kuidas te arvutisuhtluse kasvamisele selle taustal vaatate?

Ma kahtlustan, et meie psühholoogiline tervis ei pea sellele vastu. Kultuur võib muutuda, aga meie bioloogiline sisu ajus on kujunenud väga pika evolutsiooni jooksul.

Isegi kui kuulutame Eestis tõde, et koosolekud on ainult Skype'is, siis kahtlustan, et hakame selle käes emotsionaalselt kannatama.

Üsna kindlalt on näidatud, et lähedussuhetel on ajus reaalne bioloogiline alus. Sinust saab inimene suhte kaudu oma ema ja isaga. Laps peab inimsuhteid kogema, muidu jäävad tema sotsiaalne toimetulek ja psühholoogiline küpsus poolikuks. Ei arene nii, nagu me praegustes kultuurinormides eeldame.

Omaette arvuti taga kasvavatel lastel tahab lähisuhtluse oskus kindlasti korrigeerimist.

On polemiseeritud, kuivõrd on vaimuhaiguste ravi ja seeläbi ka sümptomid «amerikaniseerunud». Ehk ameeriklaste haigusklassifikatsioon, mis maailmas domineerib, jätab kultuurispetsiifilisemad häired suuresti varju. Inimesed otsivad endas depressiooni, sest teavad, et see haigus on kõikjal maailmas olemas.

Ma arvan, et kultuurispetsiifiline on see, mis inimest kurvastab või kuidas ta käitub. Aga see bioloogiline alus, mis tema ajus toimub, on ikkagi üsna inimese liigispetsiifiline.

Anoreksiat ei ole nendes riikides, kus ei ole seda iluideaali. Kui Ida-Euroopa riigid vabanesid Nõukogude Liidu surve alt, siis oli kõigis üsna ühene trend söömishäirete intensiivne tõus:

kõik tahtsid sarnaneda ilusate ja fantaasias edukate läänemaailma inimestega. Intensiivne elutempo ilmselt ka võimendas seda.

Muidugi on Euroopa psühhiaatrid aeg-ajalt ka iroonilised selle puhul, mida ameeriklased ütlevad. DSM-i (Ameerika psühhiaatrite assotsiatsiooni käsiraamat, mida ka Euroopas laialt kasutatakse – toim) tulemine on tekitanud vaidlusi, aga kõik tark ja relevantne võetakse ikkagi teadmiseks. See, kas selle järgi kohe ummisjalu tegutseda, on teine asi.

Aktiivsus- ja tähelepanuhäire levimus Ameerika laste seas on 10%, Euroopas 2-5%. Eestis oleme ka konservatiivsed, ei kiirusta põhjendamatu diagnoosi panemise või ravimi kirjutamisega.

Aga kõik psühhiaatria harud tegelevad kultuurispetsiifiliste tunnustega: tuleb aru anda, et inimestel on teistmoodi reaktsioone. Eesti, muuseas, tegeleb sellega vähem kui mõni muu riik, sest meil ei ole palju immigrante.

Samas esitab Eestis elav Armeenia naine oma kaebust muidugi teistsugusena kui eestlanna. Armeenlannal on oma kultuurinormid, kuidas üldse asjadest rääkida. Minu asi on tuua see tervikpilt sealt välja.

Suurte uuringute jaoks on samas ikkagi vaja mingit ühese kategooriate süsteemi.

Seega peavad psühhiaatrid kultuuride erinevusi üsna hästi tajuma.

Muidugi, kõik arstid peavad. Nii palju kui see võimalik on.

Ravi pead mudeldama ikkagi lähtuvalt selle inimese reaalsusest. Mis on tema vaegused ja kuidas ta kujutab ette, et sellest vabaneb. Klassifikatsioon on üks piisk meres. ☹

- Anne Kleinbergi uuring on osa Eesti terviseuuringust (2006). See kuulub omakorda Euroopa terviseuuringu alla, oli jätk kümme aastat varasemale uuringule (1996) ning seda tehakse ka sel aastal.

- Eesmärgiga uurida depressiooni levimust, põhjuseid ja haigusele abi otsimist, sõeluti Kleinbergi töös kõigi küsitluses osalenud 15–84-aastaste Eesti elanike seast välja veidi enam kui 6000 täiskasvanut. Depressioon oli nende seast diagnoositud 118 mehel ja 225 naisel.

- Küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul otsis emotsionaalsetele probleemidele abi 4,8% Eesti elanikest, mis ei erine palju teistest riikidest. Depressiooniga isikute seas oli samas neljandik käinud perearsti juures seoses emotsionaalsete probleemidega, ent ühtlasi olid peaaegu pooled viimase nelja nädala jooksul külastanud oma perearsti mõnel muul põhjusel. Keskeltläbi kasutasid depressioonis isikud muid tervishoiuteenuseid (iseäranis EMO-t) kuni kolm korda sagedamini kui need, kellel depressiooni diagnoositud ei olnud.

Kolmikhüppaja, kes alustab uut elu

Signe Ivask
signe.ivask@ut.ee

Mõni kilomeeter Tartust väljas on üks maakoht, kus väike tüdruk jooksis neli aastat vanema vennaga võidu. Tüdruku peas tuksles vaid möte, et ei tohi maha jääda ja kaotada. Ükskõik, mis alal lapsepõlves teineteisega mõõtu võeti, Kaire Leibaku jaoks oli oluline olla esimene.

Võiduhimu ja soov saavutada maksimaalne tulemus ei ole kuhugi kadunud. Tartu ülikoolis füsioteraapiat õppinud neiu istub laua taga, rüügab suhkruta kohvi, sest «see meeldib talle väga», ning tunnistab puhtsüdamlikult ja kõhklemata, et ta peab parim olema kõiges, mida teeb.

Kaire Leibaku lapsepõlv oli täis tagaajamismänge ja mõõduvõtmisi, seetõttu tundus noorele tüdrukule esimeses klassis kergejõustikutrenni minek loomuliku jätkuna. Vahepeal proovis ta ka iluvõimlemist, kuid leiab, et koordineerimise puudumise tõttu tal sinna tegelikult asja polnud. Ega kergejõustikutrennidki tegelikult esialgu suuri ja kuulsusrikkaid tulemusi toonud. Näiteks meenutab ta koolisportlaste hulgas üliolulist TV kultusvõistlust «10 olümpiastarti», kust on sirgunud enamjaolt kõik praegused kergejõustikutipud. Esikolmik sai võistluselt terve suure karbitäie šokolaadibatoonikesi, kuid neid ei saanud Kaire Leibak sealt kunagi koju viia.

Tegelikult läks umbes kaheksa aasta aega, kui sai selgeks, et kergejõustik on see, millele ta tahab suunata kogu oma jõu. «Mul tulid esimesed suuremad saavutused aastal 2003, need innustasidki jätkama,» meenutab

neiu. Kord juba laineharjale sattunud, kasvasid kordaminekud üha suuremaks ja säravamaks. «Tol hetkel ei osanud ma küll oma tulemusi hinnata, tegin lihtsalt oma asja,» räägib Kaire Leibak tagasihoidlikult. Tagantjärele vaadates mõistab ta alles nüüd saavutuste märkimisväärsust.

Sportitulemused ei ole kunagi võistlusnärviga taha jäänud, meenub vaid seik ühelt suurvõistluselt, kus staadionimelutõmbas noore sportlase jalad nõrgaks. «Ja ega seal ei tulnud ka head tulemust,» meenutab ta. Selliseid omapäraseid juhtumisi on ikka ette tulnud. Kord nuttis Kaire Leibak ühel suurvõistlusel taga oma võistlusnumbrit, mis jäi liigselt kiirustades hotellituppa. Suurvõistlustel kehtib aga lihtne reegel: kui oled kogunemiskohas õigel ajal, saad võistleva, kui ei ole, ei saa. Närvid olid viimseni pingul, kuni lõpuks susserdati Kaire Leibakule kellegi teise number. Praegu ajab see naerma, aga toona pühkis kangelanna pisaraid.

KOLMIKUT HÜPPAMA

Selleks, et üldse suurvõistlustele pürgida, tulid sport ja koolielu kuidagi omavahel klappima saada. Kaire Leibak õppis Miina Härma gümnaasiumis, ta tunnistab ühtlasi, et polnud «kohe kindlasti» eeskujulik õpilane. Talle meenub seik, kui Hispaaniasse spordilaagrisse minekuks oli vaja puudumisloale korjata õpetajate allkirju. Nii mõnigi õpetaja kirjutas oma nime vägagi vastumeelselt. Sellegipoolest meenutab Kaire Leibak kooliaega ja õpetajaid hea sõnaga. «Ma tulin tagasi ja ajasin oma asjad alati korda, eks seal oli vangerdamisi, kuid lahendasin olukorra ära,»

Foto: Arno Saar / Öhtuleht

Pekingi olümpial hüppas Kaire Leibak eelvõistlusel tulemuse 14,19 meetrit, mis viis ta finaali. Foto: Jarek Jõepera

tunnistab kergejõustiklane.

Keskkooli lõpuks oli ühtlasi selge, et kaugus- ja kolmikhüpe on need, millele ta spetsialiseerub. «Muidu ma tegin ikka kõike: jooksin ja hüppasin isegi kõrgust, 15-aastasena hüppasin 174 sentimeetrit,» meenutab ta. Mõte, et nüüd saab temast kõrgushüppaja, jäi kõrvale just suuresti tänu treeneritele Kersti ja Mehis Virule, kes nägid tüdrukus kolmikhüppaja talenti.

Mitu korda jookseb jutust läbi, et kolmikhüpe paneb sportlase tervisele põntsu, kuna äratõukele järgnevad kaks hüpet on põlvedele, puusadele ja seljale väga kurnavad. Siinjuures on oluline sportlase kehaehitus ja -kaal, kui need on omavahel vastuvõetavas suhtes, siis ei pruugi sellel alal midagi hullu juhtuda. Kaire Leibak on sale ja küllaltki pikka kasvu, seega on hüppaja kehaehitus tal olemas. Ilmselt on see ka põhjus, miks enamiku sportimisajast

õnnestus suuri vigastusi vältida. Kuid tema töötahe oli üüratu ja lõpuks maksis see ülekoormuse-na kätte.

UUS ELU

Hüppetreeningud on praeguseks jäänud seljataha, möödunud kuul võttis Kaire Leibak südame rindu ja langetas otsuse, et tegevspordlasena on tema aeg läbi. «Panin ühel öhtul silmad kinni ja mõtlesin, mis on mu eesmärgid ja kas need on saavutatavad, jõudsin järeldusele, et ei ole ning niisama enda lõbuks kolmikut või kaugust hüpata ei ole ka mõtet,» räägib ta. Enda sees oli asju lihtne läbi mõelda, raske oli aga pöidlahoidjatele ja teistele kergejõustiklastele välja öelda, et «teate, mind te siin hallis niimoodi treenimas enam ei näe».

Ta kaaslased olid mõistvad ja said neiu otsusest aru. Kaire Leibaku mõne aasta tagune vigastus ei anna veel praegugi märku

täielikust tervenemisest, mistõttu tõsiasi, et ta ei saa korralikult hüppetreeningut teha, sai määravaks argumendiks.

Võib ju arvata, et nüüd on aega tohutult palju, sest igapäevased treeningud on asendunud vaba ajaga. Ta naeratab ja tunnustab, et tegemist on ehk isegi rohkem kui varem. Kaire Leibak käib poole kohaga tööl firmas SportID, kus ta aitab firmade töötajatel leida teekonda eri spordiklubidesse. Seda kõike muidugi tööandja lahkkel loal ja toetusel. «See on väga lahe töö, mõne jaoks võib arvutitagune töö olla väsitav, aga mitte minu jaoks, mul on põnev,» särab ta.

Oma hommikupoolikud sisustab ta – üllatus-üllatus – treeningutega, aga hoopis teistsugustega kui siiani. Nüüd käib ta hoopis ujumas, jõusaalis hantlitega mässamas ja populaarsetes rütmatreeningutes. Endine tipp-sportlane tunnustab naerdes, et

aeg-ajalt on ta nendest ikka täiesti võhmal. «Ma ei mäleta, et oleksin pärast kergejõustikutrenne iial nii läbi olnud, kui nüüd pärast paari eriti särtsakat rühmatrenni,» ütleb ta muheledes.

Kaire Leibak naerab intervjuu jooksul palju, ta tunnustab, et on leidnud teise hingamise. Ühtäkki on maailmas nii palju uusi võimalusi. Enne elas ta põhimõtteliselt treeningust treeningusse, sealhulgas jälgis pidevalt, mida ja mis kellaajal ta sööb, millal saab puhata ja kui kaua on suvel päikese käes. Sportlaste elu on tegelikult üks pidev eneseljõu ja ajastamine, võistlused ja ettevalmistused määravad elukulgu väga palju.

EI SAA ILMA SPORDITA

Nüüd on ta küll oma aja ülemus, ent sellegipoolest on tal käed-jalad tööd täis. Hommikune trenn tehtud, võtab ta suuna SportID-sse, et seal neli tundi järjepanu tööd vihtuda, seejärel liigub ta masseerimislaua juurde, et tuttavatel spordiinimestel lihaseid mudida. «Eks sellest on kõvasti kasu olnud, et mind ennast on omal ajal treeningperioodidel ja võistlustel füsioterapeudid kõvasti masseerinud,» räägib ta. Seetõttu teab ta šnitti võtta, missugused liigutused toimivad ja missugused mitte.

Füsioterapiat õppinud Kaire Leibak tunnustab, et erialased teadmised jäid treeningutel tagaplaanile. «Kui jalas oli juba aasta aega valu olnud, võtsin valuvai-gisteid ja treenisin peale,» lööb ta käega õrnalt vastu pead. Kõrvalt oskab öelda küll, et inimesel on see või too vigastus, aga ennast ta nõndaviisi analüüsida ei osanud. Tulid vigastused, mis jätsid märgi tulemustele. Hetkeks jääb Kaire

Leibak mõtisklema. «Kui ma näiteks nüüd hakkaksingi ainult kaugust hüppama, siis peaksin tunduvalt kaugemale hüppama kui viimasel võistlusel hüpatud 6,09 meetrit,» arutleb ta. Endine kergejõustiklane on aga maksimalist, keskpäraselt ta sporti ei tee, kui teha, siis ikka tiptasemel.

Kaire Leibak ütles hiljaaegu, et talle jõuab alles nüüd kohale, mida ta on elus saavutanud. Just nüüd, kui ta hoolimata pingu-tustest ei hüpanud ligilähedalegi oma isiklikule rekordile, saab ta aru, missuguse suurepärase tulemuse on ta jätnud Eesti spordiajalukku. Kurvastusega tõdeb ta, et ei näe peale tulemas uusi talente. Kuna tegu on vigastusterohke spordialaga, siis noored kergejõustiklased väga ei kipu kolmikhüppetreeningutele. Siiski on Kaire Leibakule silma jäänud üks neiu, kes võiks mingil hetkel väga edukalt kolmikhüppele spetsialiseeruda. Seega pole lootus kuhugi kadunud.

Kaire Leibak ei igatse kergejõustikutreeningute järele, sest tal on uus elurütm, mis pakub talle igati põnevust. Üle kõige igatseb ta praegu suve, rääkides sellest innustunult mitmel korral. «Nüüd saan minna terveks nädalavahetu-seks Pärnusse ja päikese käes olla, kartmata, et võistluseks on jalad soojaga liiga pehmeks muutunud,» räägib ta.

Üleüldse püüab ta praegu asju vabalt võtta ja pool aastat puhata. Magistriõppesse Tartu ülikooli ta veel ei tiku, kuigi leiab, et füsioterapeudina peab kindlasti veel edasi õppima. «Ameerikas käies soetasin seal endale mõned erialased raamatud, mingil hetkel võtan need kätte ja loen korralikult läbi, aga mitte veel,» naerab ta. Hea füsioterapeut on palju

praktiseerinud ja seda püüab ta ise ka järjest rohkem teha.

Endine kolmikhüppaja ei oska öelda, kuhu elu ta viib, ent on seiklusteks igati valmis. Praegu on õhus isegi võimalus, et mingil hetkel tulebki võib-olla kompsud kokku pakkida ja näiteks Itaaliasse lennata. Seda muidugi juhul, kui lukuaslane asub sinna võrkpalli mängima. Kaire Leibak ei läheks kaasa lihtsalt niisama, vaid otsiks endale praktikabaasi, kus oma füsioterapiateadmisi täiendada.

Samuti nagu lapsepõlves vennaga rinda pistes tuksles ajukoore vahel võiduhimu, ajab Kaire Leibak ka füsioterapias taga ainult parimat tulemust. Maksimalisti maailmavaade on pannud noore neiu langetama väga raskeid otsuseid, kuid tundub, et uus ja põnevust täis elu tema jaoks alles algab. ☺

SAAVUTUSED

- Eesti välirekord: 14,43
- Eesti siserekord: 14,26
- Treenerid: Kersti ja Mehis Viru, Andrei Nazarov, Rana Reider, Anne ja Taivo Mägi.
- kolmik- ja kaugus-hüppes Euroopa noorte olümpia I koht (2005)
- Noorte MM I koht (2005)
- Juunioride MM-i kuld (2006)
- Juunioride EM-i kuld (2007)
- Olümpiamängude 10. koht (2008)
- Sise-EM-i 9. koht (2009)
- U23 EM-i 4. koht (2009)

Biblia cum summarioru[m] apparatu pleno ... (Lyon, 1515). Raamatukogus oleva tundmatu autori pulõikeillustatsioone sisaldava 1515. a väljaande muudavad ainukordseks selles sisalduvad arvukad kunstiliselt heatasemelised 16. sajandi I poolest pärinevad värvilised sulejoonistused.

Vaata raamatut!

Jah, just vaata – ilusat vana raamatut. Ülikooli raamatukogu näitusele on seatud ligi 50 trükikunsti esimesest sajandist pärit illustreeritud originaalkõites raamatut, mida saab näha kuni 14. märtsini.

Varje Sootak
varje.sootak@ut.ee

Raamat on meelepäraseks lugemiseks, õppimiseks, harimiseks. Ometi hinnatakse ka raamatu kaunidust, kaunis raamat saab koguni auhindu. Ilusa raamatu näituse teksti puurib võib-olla vaid mõni erialainimene, enamik käitub nende juures ilmselt bibliofiilina, kellele pakuvad raamatud vaatamiserutust ja mõtlemisainet. Lausa ime, et keskaegsest Euroopast pärit raamatud lebavad siinsamas Tartu

suures varamus, kuigi sattusid siia hiljem. Aga millal, kus ja miks nad sündisid?

PIIBEL EHK RAAMAT
Näituse juhatavad sisse piiblid. Piiblist algas ka raamatutrükimine, kui 1455 ilmus Mainzi kullasepa Johannes Gutenbergi esimene trükitud 42-realine piibel. Sõna piibel tuleneb vana kreeka keelest ning see tähendas papüürusulli, üldistatult raamatut. Paljudes keeltes kasutataksegi piibli ja raamatu kohta sama sõna. Kokkuleppeliselt nimetatakse kuni 1500. aasta lõpuni ilmunud

raamatuid inkunaabliteks ehk hällitrukisteks, järgmise pool-sajandi omi postinkunaabliteks või paleotüüpideks. Näituse ühe koostaja, raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna juhataja Malle Ermeli sõnul on nende raamatuhooldlas 48 terviklikku inkunaablit, kahe fragmendid ning üle poole tuhande postinkunaabli. Aga vaatame mõnd väljapanud piiblit. Inkunaabli «Biblia Germanica» trükkis aastal 1477 Augsburgi trükkjal Anton Sorg. Selle paksu piibli kaheveerused leheküljed sisaldavad palju rohe-

puna-kollaseid puulõikeillustatsioone ja -initsiaale, ka trükikiri on väga kaunis. Seda peetakse üheks silmapaistvaimaks Augsburgi 1470. aastate trükiseks.

Piiblivitriinides näeb ka tuntud nimesid, nagu Madalmaadest pärit õpetlase Rotterdami Erasmuse (1466–1536) tõlgitud ja kommenteeritud uut testamenti (1522). Erasmust tuntakse rohkem eesti keeleski ilmunud TÜ ladina keele õppejõu Ülo Torpatsi (1920–1988) tõlgitud kombesatiirilise teose «Narruse kiituseks» autorina. Testamenti kaunistavad saksa renessansiajastu tuntud kunstniku Hans Holbeini noorema ja puulõikejoonistaja Urs Graf'i mustvalged illustatsioonid. Sama kunstniku joonistustega ilmus ka «Narruse kiitus». Erasmust ennast näeb kuulsal Cranachite koolkonna ühe kunstniku puulõikel.

Lucas Cranach noorema puulõiked ilmestavad aga Martin Lutheri tõlgitud Piibli teist, revideeritud väljaannet (1541). Need on detailirohked peenejoonelised pruunitoonilised joonistused.

Vana raamat võib muutuda omapärasemaks, väärtuslikumaks, kui selles on märgata tema kasutamist, kui on jälgi omanikust. Üks selliseid näiteid on Nürnbergi trükkali ja kirjastaja Anton Kobergi tellimisel Lyonis 1515 ilmunud tundmatu autori puulõikeillustatsioonidega piibel. Ühelt poolt muudavad selle ainukordseks heatasemelised 16. sajandi algusest pärinevad värvilised sulejoonistused, teiselt poolt aga tiitelhel olevad märkused omanike kohta. Näituse koostajate arvates võivad leheservadele tehtud joonistused pärit olla mõnelt frantsiskaani mungakloostri asukalt.

Lisaks õpetussõnu jagavale ja inimeses oma teoloogilist maailmapilti loovale piiblikele trükikunsti raamatutega kaasa maailma teaduspärasema ning inimkeskema käsitluse. Kuid piibel, see lihtsama välumusega, sageli tumedakaaneline raamatu ke jäi kauaks meie esivanemate lugemisraamatuks. Väikeseformaadiline püharaamat andis paljudele jõudu ja lootust ka Siberi vangilaagris.

ÕPETLIK JA PILKUPÜÜDEV
Kauneid suureformaadilisi pakse õpetusraamatuid vaatab vastu näituseruumi ühe pikiseina vitriinidest. Väljapaneku koostajad märgivad selgitavas tekstis, et renessansiajastul aitas trükikunst levitada antiigipärandit, teadusavastusi. «Teaduses hakati meetodina järjest rohkem kasutama vaatlust, sellega koos kujunes ja arenes uus raamatuillustatsiooni žanr – teadusillustatsioon.»

Siin on uudistada põnevalt illustreeritud anatoomia-, geograafia- ja taimeatlasi ning teisi piltide ja kaartidega rariteete. Nendes esialgsetes entsüklopeediates ei olnud illustatsioonid ainult silmailuks, vaid aitasid ka teksti mõista ja meelde jätta sageli sajandite jooksul välja kujunenud sümbolite keeles. Joonistustel näeb, millised olid raamatutegijate ajal valitsenud arusaamad, tollane argielu, nagu näiteks Gregor(ius) Reisch'i 1508 Baselis ilmunud esimeses saksakeelses teaduste käsiraamatus-entsüklopeedias «Margarita philosophica... (Tarkuse pärl)». Seda kasutati kaua ülikoolides õpikuna.

Vanad kaardid annavad aga aimu, millisena Maa arvati olevat ning vaataja otsib sealt midagi

oma elupaiga kohta. Vana-kreeka teadlase Klaudios Ptolemaiose tuntuimasse geograafiateosesse (1541) on kokku kogutud kõik Rooma imperiumi aegsed geograafiaalased teadmised.

Vitriinis näeb avatud lehekülgi, kus kaardile on märgitud Mare Baltium, Gotland, Finland, Moscovia, Viburg. Ühel teisel kaardil on Revalia ja Riga.

Saksa humanist Jakob Ziegler andis 1536 välja aga piibli tegevuspaiku kirjeldava teose, milles on kaheksa maakaarti, sh ka Skandinaavia kohta.

Mida hilisem trükiväljaanne, seda ilmekamaid, täpsemaid ja väljendusrikkamaid illustatsioone me näeme. Justkui elusuured taimed vaatavad vastu üheks saksa taimeteaduse isaks peetava Leonhart Fuchsi «De historia stirpium» (1542) lehekülgedelt. Ja miks need taimed ei peakski nii loomulikena välja nägema, kui nad on naturist joonistatud.

Arstid alles õppisid 16. sajandil inimkeha tundma. Nad tegid anatoomialoenguil lahkamisi ning püüdsid joonistada lihaseid, elundeid jm. Madalmaadest pärit arstiteadlane Andreas Vesalius pani aluse kaasaegsele anatoomiale. Tema 1543 ilmunud teose «De humani corporis fabrica» realistlikus stiilis puulõikeillustatsioone (Jan Stephan van Calcar) peetakse oluliseks tähtsaks teadusillustatsioonide arengus. Ja need ei kujuta inimkeha mitte lihtsalt staatiliselt, vaid ilmekates poosides, liikumises.

Põnevad on teisedki arstiteaduslikud raamatud, samuti ainus antiikajast säilinud arhitektuuriteos. See Marcus V. Pollio Vitruviuse «De architectura libri decem» (1543) on tähelepanu äratanud hilisematelgi sajandil.

Õpetlike raamatute vitriinides puutume kokku ka saksa renessansi suurkuju Albrecht Düreriga (1471–1528). Raamatu «Etlische unterricht zu befestigung der Stett...» (1527) avatud lehekülgedel näeme bastionide, maa-aluste käikude, galeriide ja laskeavadega kindluste projekte. Vitriini lisatud kirjeldusest loeme, et keiser Karl V vennale Ferdinand I pühendatud töö ajendiks oli türklaste sõjaretk Ungarisse. Düreri graafikat leidub nii TÕ raamatukogus ja kui kunstimuseumis ning nendest on korraldatud ka näitusi.

Õpetlike raamatute vitriinide juures võib nende joonistusi nautima jäädagi, samas hakati paksude tarkuseteoste kõrval trükkima ka rahva maitset arvestavaid raamatuid.

RAAMATUD RAHVALE

Paljudes moraliseeriva ja satiirilise sisuga seisusliku ühiskonna varjukülgi kritiseerivates raamatutes kehastasid inimlikke voo- ruse ja pahesid sageli looma- ja linnuriigi tegelased. Need andsid kunstnikele võimaluse joonistada suurepäraseid kujusid.

Populaarseks kujunes Sebastian Branti värss-satiir «Narrilaev» (1549), mille 1494 ilmunud esmatrüki puulõikeilustratsioonide autor oli Dürer. Nn rebase- ja rüütliromaanides ilmusid värvikad pildiseeriad, raamatuid kujundati mitmesuguste ornamentide ja initsiaalidega. «Narrilaevast» sai inspiratsiooni Strasbourgi vaimulik Johann Geiler von Kaisersberg, kelle jutluste kogumik «Navicula sive speculum fatuorum» ilmus pärast surma 1511. Selle teise trüki puulõigete autor on jälle Dürer.

Rahvalike raamatute vitriinis on üks eriti populaarseks saanud Giovanni Boccaccio (1313–1375) raamat «De claris mulieribus» (1539) kuulsate naiste elulugudest, milles on 106 lugu alates esimest Eevast. Esmatrükk oli ilmunud 70 aastat varem. Boccaccio on teinud unustamatuks kirjani- kuks aga «Decameron», mille tõlkis 1957. aastal eesti keelde Johannes Semper.

Näituseruumi teise pikiseina vitriinides on raamatuid ajaloost, filosoofiast, kirjandusest ja muust lugemisvarast nii õppureile kui ka laiemale lugejaskonnale. Silma torkavad tuttavad nimed, nagu Rotterdami Erasmus, kelle õhutusel andis Baseli trükkjal Johann Frobel 1518 välja Thomas More'i (1478–1535) «Utopia», mis on eesti keeleski kättesaadav. Ja üks kunstnikest taas Hans Holbein noorem.

Väga ilmekate joonistustega inimese sünnist surmani köidab ka Francesco Petrarca ühe filosoofilis-moraliseeriva teose saksakeelne tõlge «Von der Artzney bayder Glück» (1532).

Uudistada on palju, aga pöörakem tähelepanu ka raamatu välimusele, selle köitele, mida avatud raamatust ei näe.

KÖITE ILU

15. sajandi lõpu ja 16. sajandi alguse hilisgooti köite kujundus oli näituse ühe koostaja Kadri Tammuri kirjeldusel raamkompositsioon, mille keskosa jaotati diagonaaljoontega rombideks, nurgad on rõhutatud. Kaunistuseks sümboolsed taime- ja loomamotiivid, metallplaadid, rihmaga metallsulgurid. Ornament oli nahale trükitud üksik-templiga, hiljem võeti kasutusele rulltemplid ja suuri pindu katvad

plaattemplid.

Hilisgooti köite asemele tuli renessanssköide. Siingi kasutati raamkompositsiooni, kuid ornamenti olid juba keerulisemad. Filigraansete templite eeskujuks olid kunstnike raamatuillustatsioonid.

Selle ajastu enamasti raskete kaantega köited on tehtud tamme-, vahtra- või pöökpuust ning kaetud eriviisi pargitud vasika-, kitse- või seanahaga. «Poognaid ühendavad reljeefsed kaksikköited».

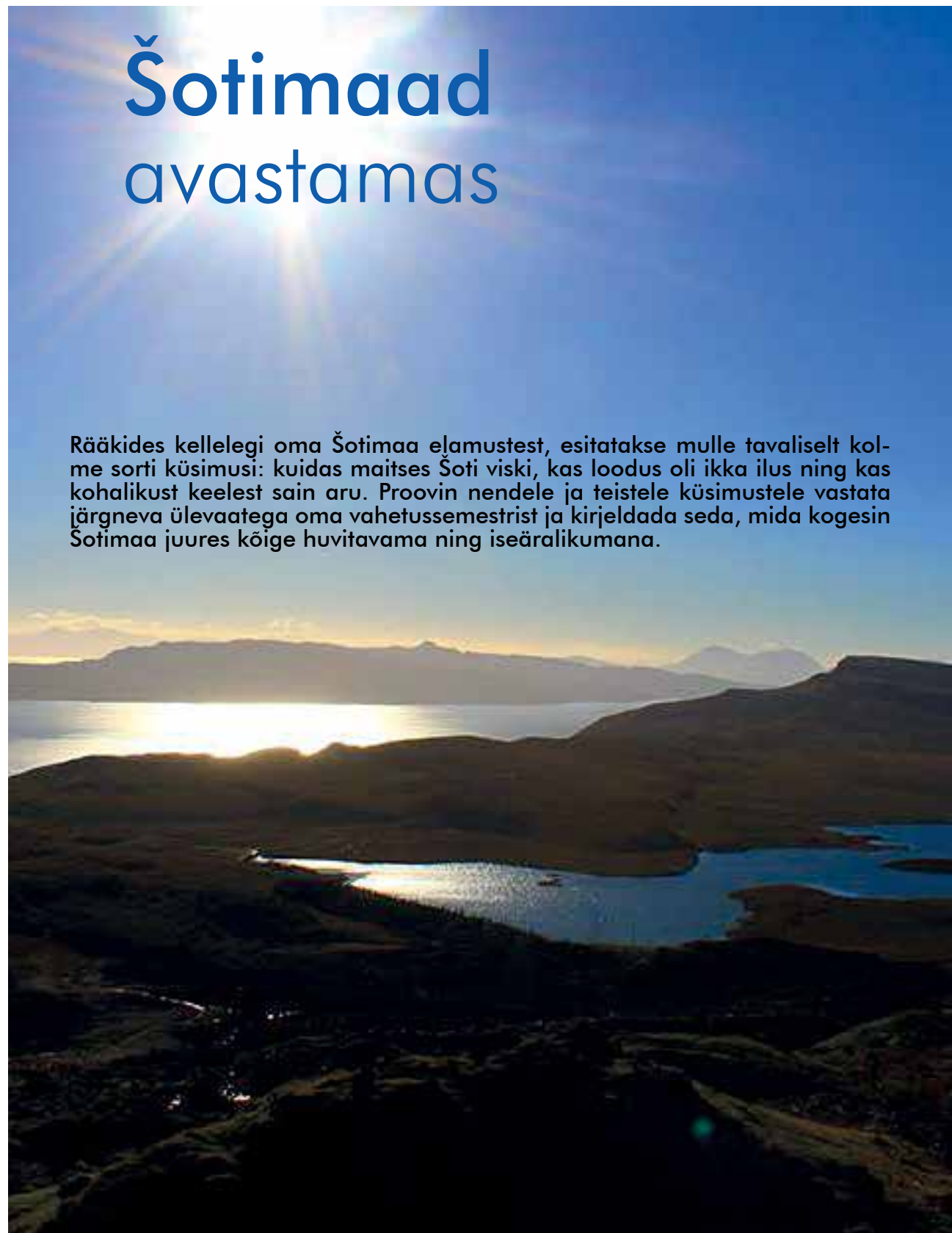
Kuid jätkem üksikasjad ja nautigem oma silmaga neid ajahambast puretud, ent ikkagi huvitavaid köiteid. Mõni neist tundub esialgu väga tagasihoidlik, nagu Anton Kobergi köitekojas 1493 valminud hilisgooti stiilis Gratianuse «Decretum». Musta trükivärviga pealkiri asub kaane ülaosas. Köite selg on kaunistatud ornamendiga. Üksiktemplitega tehtud leekmuster laotub võrguna esikaane keskel, mida raamib ronitaimemotiiviga ornament. Nurki kaunistab Neitsi Maarja rosett.

Ka teisi väljapandud rariteete tutvustavad üksikasjalikud kirjeldused. Kuid neid lihtsalt peab ise vaatama. Iga kuu saab üht ilusat raamatut nautida ka kas või oma koduseinal, sest TÕ raamatukogu 2014. aasta kalender on just neist koostatud. Või siis uurida ka digikoopiaid, sest enam ei koostata trükikatalooge. «Digikoopiad annavad küll ettekujutuse raamatust, kuid see ei asenda elamust, mida pakub päris raamatu nägemine, ja kroonijuveele ei eksponeerita just sageli,» ütles Malle Ermel.

Näituse koostasid Malle Ermel ja Kadri Tammur, kujundaja oli Eve Valper.

Šotimaad avastamas

Rääkides kellelegi oma Šotimaa elamustest, esitatakse mulle tavaliselt kolme sorti küsimusi: kuidas maitset Šoti viski, kas loodus oli ikka ilus ning kas kohalikust keelest sain aru. Proovin nendele ja teistele küsimustele vastata järgneva ülevaatega oma vahetussemestrist ja kirjeldada seda, mida kogesin Šotimaa juures kõige huvitavama ning iseäralikumana.

Martin Naggel

TÜ rahvusvaheliste suhete 1. aasta magistrant

Kui ma möödunud aasta 9. septembri varahommikul ööbussist London-Glasgow maha tulin, hakates astuma oma ajutise elamiskoha poole, ei kujutanud ma veel päris hästi ette, kuhu olin jõudnud. Esmaspäeva hommikul kella 7 paiku oli Šotimaa suurim linn alles ärkamas, prügimehed askeldasid tänavatel, et need algavaks tööpäevaks kenasti puhtaks teha. Keset kõrghooneid tööle ruttavad valgekraed ei saa ometi oma uhkeid kingi ära määrada. Glasgows elab küll ametlikult ligikaudu 600 000 inimest, kuid kui lisada ümberkaudsete piirkondade elanikud ning iga päev linnas töötavad inimesed, ulatub see arv 2,3 miljonini. Numbri puhul avaldab muljet fakt, et kogu Šotimaal elab kokku 5,3 miljonit inimest. Kuigi pealinna tiitlit kannab Glasgow't kõigest 75 km kaugusel asuv ja mõnevõrra väiksem Edinburgh, on äri- ning kultuurieliit koondunud just Glasgowsse.

Otsustasin oma vahetusse-mestri veeta Glasgow ülikoolis (University of Glasgow), mis on üks vanemaid Suurbritannias. 1451. aastal asutatud kõrgharidusasutus on kahtlemata ka üks Euroopa tuntuimaid – selle on

muuhulgas lõpetanud majandus-teadlane Adam Smith ning füüsikud Lord Kelvin ja James Watt.

Tulles tänapäevaste olude juurde, ei saa mööda tõdemusest, et ülikooli peahoone on väga uhke nii seest kui ka väljast – selle tuledes torni on lihtne märgata paljudest kohtadest üle linna ja seetõttu on see hea sihtmärk, kui West End'i lugematutes baarides tiirutades on orienteerumismeel juba hägustunud. Sealse ülikooli juures on muudki huvitavat. Näiteks raamatukogu on peaaegu sama kõrge kui ülikooli torn: 12 korrust sisaldavad endas ühte vanimat ja suurimat raamatukogu terves Euroopas. Lisaks tegutseb ülikooli juures kolm suuremat tudengiühendust ning lugematul hulgal huviringe (alates elektroonilise muusika ning lõpetades viskiklubiga). Mängides Eestis iga päev jalgpalli, otsustasin ka oma sealse vaba aja pühendada jalgpallimängule ülikooli meeskonnas, mistõttu kõikisugu huviringidega paraku lähemat tutvust teha ei jõudnud.

Nii minu kui ka ilmselt paljude teiste välisüliõpilaste lemmikuks oli aga International Society of Glasgow University ehk ühendus, mis korraldas välistudengitele mõeldud üritusi. Näiteks neljapäeviti toimusid publiõhtud, kus pakuti süüa ja oli võimalus leida endale uusi tuttavaid üle maailma Hiinast Brasiiliani (hiinlastega suhtlemine kulus eriti marjaks ära siis, kui oli vaja koolitöö raames Vene-Hiina suhetest kirjutada). Igal nädalavahetusel toimusid väljasõidud Šotimaa kaunimatesse paikadesse – olgu nendeks siis kaljusaarele rajatud lossid, uhked kindlused, maalilise vaatega järved (või *loch*'id, nagu seal on kombeks öelda), vulkaanitekkeli-

sed saared või tuulised rannikud. Arvatavasti pärineb minu kõige meeldejäävam mälestus Šotimaast just ühest sellisest väljasõidust möödunud aasta oktoobris.

Tegu oli kahepäevase bussireisiga Šotimaa väidetavalt kõige imelisemasse paika ehk Skye saarele, mille ajakiri National Geographic hääletas hiljuti neljandaks ilusaimaks saareks kogu maailmas. Oma silm on kuningas ja julgen kinnitada, et taoline kõrge hinnang on igati õigustatud. Laskumata siinkohal liigsetesse looduskirjeldustesse (igauks saab ise internetist pilte ja videosid otsida), tasub välja tuua kõige olulisemad asjaolud, mis selle saare sedavõrd köitvaks muudavad.

Skye visiitkaardiks on kahtlemata erakordsed vaated Atlandi ookeanile, millele lisavad vürtsi arvukad vulkaanitekkelised mäed, millelt avanevad omakorda sõnuleletamatud loodusvaated. Saarel võib kohata ka kuulsaid šoti mägiveiseid ning arvukalt lambaid. Kes tunneb, et ta tahaks oma päevad samuti kaljunukil istudes ja miljoni dollari vaadet nautides veeta, siis mõelgu kohaliku veisekarjuse ameti peale. Mehed peaksid muidugi arvestama tõsiasjaga, et neil tuleks kanda šoti meesteseelikut ehk kilti. Mõned reisil käinud tüdrukud said oma silmaga veenduda, et linnalegend, mille kohaselt kildi all aluspesu ei kanta, vastab tõe. Nende tüdrukute jaoks omandas väljend «uudishimu pole patt» ilmselt uue tähenduse. Tõe huvides olgu mainitud, et antud linnalegend peab ilmselt paika üksnes väga traditsioonilise eluviisiga inimeste puhul, nagu selleks Skye veisekarjus kahtlemata oli.

Tulles teiste kultuuriliste

eripärade juurde, siis lisaks kultidele torkas ehk kõige enam silma kohalike inimeste siirus ja sõbralikkus. Kõik olid alati väga abivalmis ja naeratavad, mis tegi sealsete inimestega suhtlemise väga meeldivaks. Näiteks oli korteriomanik väga vastutulelik ja naabrid lahkesti nõus internetti jagama. Linnas ja koolis liikudes kõik vabandasid ette ja taha, kui juhtusid mind kogemata riivama või mu liikumistrajektorile ette jääma. Poes käies tuli kas eelistada iseteeninduskassat või olla valmis kassiriile oma päevast jutustama.

Kuigi Šotimaal viibimise esimestel päevadel ja nädalatel oli kohati tõsiseid raskusi kohalikest aktsendist arusaamisega, siis tasapisi kohanes kõrv kõigi lühendite ja muude sealse inglise keele iseärasustega. Näiteks eelmainitud ööbussis tuli üks bussijuhtidest mulle hommikul muffinit pakkuma – ma ei saanud küll aru ühestki tema sõnast, aga kuna see bussifirma logoga muffin paistis sedavõrd isuäratav, siis lihtsalt sirutasin käe ja naeratasin tänulikult.

Loengutes oli samas kõik kenasti arusaadav, kuna õppejõud rääkisid väga korralikku ning korrektset inglise keelt. Õigemini polnudki tegu loengutega, vaid hoopis seminaridega, kus oodati kõigi aktiivset osavõttu ja arutelu. Õppejõud suutsid oma tunnid sedavõrd huvitavaks muuta, et kõigil oli tahtmine ja ka julgus oma arvamust avaldada. Peale selle toimus arvukalt rühmaarutelusid, mis kahtlemata soodustasid aktiivset osavõttu. Samas koosnesid sealsed õpperühmad maksimaalselt 20–25 üliõpilasest, mistõttu oli ka tundi märksa lihtsam haaravamaks teha kui näiteks

Glasgow ülikooli peahoone pakub mõningat äratundmisrõõmu Harry Potteri fännidele.

Fotod: 2x erakogu

siin Tartus, kus korraga on loengus 2–3 korda rohkem tudengeid. Kõik seminarid kestsid korraga kaks tundi, reeglina tehti keskel ka viieminutiline paus. Õppekorralduslikest eripäradest tasub mainida sedagi, et sadades ainetes toimuvad eksamid alles kevadel. Enamasti tuleb siiski semestri lõpus esitada essee või mõni muu pikem kirjatöö. Üldjoontes on nii õppimine kui ka tudengielu Eestiga enam-vähem sarnane – õppima hakatakse alles viimasel minutil ning vahepeal jääb mõni hommikune koolitund vahele, kuna eelmisel õhtul sai linna peal käidud.

Siit jõuangi viimase vastamata küsimuse juurde. Tõele au andes šoti viski mulle eriti ei maitsenud. Ma pole ka eriline viskisõber, kuid vähemalt sai see ära proovitud. Kes aga soovib soodsa hinnaga

šoti viskit osta, siis soovitan seda teha lennujaama *tax free* poest, nagu üks Leedu neiu mulle tagasi-teel õpetas, hoides käes kahte isale mõeldud viskipudelit. Šoti noored eelistavad muidu lahjemaid jooke ja jätavad viski joomise vanemate härrasmeeste hooleks. Nädalavahetuse õhtutel võis tööpoolest kohata baarides igas vanuses kundesid, kes seal meeolukalt aega veetsid. Südantsoojendav oli näha tänavatel liikumas juba soliidses eas paarikesi, kes üksteisel käest kinni hoidsid.

Kuigi ilm oli Šotimaal üsna nutune (loe: pilvine ja vihmane), siis inimeste rõõmsameelsus ning positiivsus korvasid selle kuhjaga. Lisaks kohalike avatusele ja heale õpikeskkonnale väärrib Šotimaa külastamist juba ainuüksi sealse kauni looduse pärast. Muidugi vihmavarju ei tasu maha jätta. ☺

WADA PEAB LÕPETAMA AVALIKU DOPINGU- VASTASE VÕITLUSE

Foto: Kaimo Puniste

Peeter Liik
Taru ülikooli vilistlane

Miks peab sport üldse puhas olema? Nii küsivad paljud ja on küsinud juba sellest ajast saadik, kui eelmise sajandi teises pooles esimesed steroidiivarad spordisõbrad esimest korda suurel areenil laineid lööma hakkasid.

Võorkehadest pungenud lihased, pimestava efektiivsuse viidud hapnikutarbimine ja masinlik vastupidavus. Olles endiselt lõppenud Šotsi taliolümpia vaimses, tuleb nende märksõnade peale meelde Hispaania lipu all kihutanud Saksa turbodiisel Johann Mühlegg, kes vahutava suu ja paisunud näoga 2002. aastal Salt Lake Citys murdmaasuusatamises kolm korda võitis ning hiljem neist kõigist dopingu tarvitamise tõttu ka lahti sai.

Õnneks on viimasel ajal küsimus – milleks üldse keelata? – jäänud harvemaks ja enamasti pole vaja kedagi veenda, miks naturaalne sport on parem ja

ilusam kui dopingusport. Ka ei taha ma väita, et WADA ehk rahvusvaheline antidoping agentuur peaks lõpetama dopingu vastu võitlemise. Ei! Ma tahan öelda, et WADA peaks unustama igasuguse avaliku propageerimise ning kolima oma tegevusega sisuliselt pöranda alla. Lubage selgitada, miks.

DOPINGU TÄHENDUS MUUTUB

Sõna «doping» tähendus on ajas väga oluliselt muutunud. Maailma mõistes algasid revolutsioonilised muutused ennekõike 90ndatel, kui dopingujuhtumeid hakati nimetama lausa jalgrattameeskondade järgi – Telekom afäär (1996) ja Festina afäär (1998). Kui varem tähendas see paljude jaoks ennekõike Ida-Saksa naiskuulitõukajaid ja supermaskuliinseid Nõukogude Liidu sportlasi, siis terveid Euroopa tippvõistkondi haaranud skandaalid rattamaailmas näitasid, et doping ei ole üksnes spordihullude sotsialismimaade harrastus. Selgus, et doping on raha! Äri! Mõisteti, et dopingu tarvitamine on süsteemne protsess, mis ei ole üksne sportlase ja tema treeneri hobi, vaid hõlmab tipparste, sponsoreid, omaette elukorraldust ja üüratuid summasi.

Eestlaste jaoks muutus «doping» tähendus oluliselt kolm aastat tagasi. 2011. aasta kevadel tuli ilmsiks, et dopingukahtlus lasub Eesti suusalegendil ja rahvuskangelasel Andrus Veerpalul. Kaks aastat võitlust ja Veerpalu puhastati (vähemalt mõneks ajaks) süüst. Nüüd on samasuguse tule all Kristina Šmigun-Vähi ja tundub, et justkui kõik kordub taas. Kuid nii Šmiguni kui ka Veerpalu tugev positsioon eestlaste ajaloolises mälus muutis ennekõike hoopis dopingu ja dopinguküttide tähendust. Esimest korda hakati tõsiselt rääkima sellest, kuidas sportlased elavad dopinguküttide terrori käes ja kuidas vaenlane on dopingukütt, mitte sportlane. Eesti Antidopingu nõukogu liige Kristjan Port teeb lihtsalt

oma tööd, aga teda vihkab suur osa Eesti spordisõpru üksnes sellepärast, et mehel on julgust ja edevust ajakirjanikega arutada dopinguvastase võitluse detaile. Eks rahva pahameel on ju ka igati mõistetav – dopingukütt on see, kes ähvardab meie sportlaste kuulsusriikka mineviku põrmustada.

Ja nüüd, kui WADA enne Šotsi olümpiat kuulutas, et testitakse rekordilist arvu sportlasi, tajuvad Eesti spordisõbrad hoopis hirmu ja ähvardust.

«KÕIK KASUTAVAD!» SUHTUMINE

Taoline dopingu tähenduse mõistmine nii maailmas kui ka Eestis ning suur tähelepanu selle valdkonna vastu on kujundanud arusaama, et kõik sportlased (või siis vähemalt kõik vastupidavusalade omad) kasutavad dopingut nii või teisiti. Küsimus on puhtalt selles, kes jääb vahele ja kes on piisavalt osav ja suudab dopinguküttidest sammuke eespool mõelda.

Tegemist on ilmselge paranoiaga. Tegelikult ajab see niivõrd eestlaslik küüniline «kõik niikuinii kasutavad» põhimõte ausalt öeldes lausa südame läikima. No ei kasuta kõik! See ei ole lihtsalt võimalik. Esiteks, kõik ei ole nii osavad, rikkad ja head, et suudaksid dopinguküttide terrorlike meetodite eest minema põigata – vahele jääb ju ikkagi niivõrd väike protsent.

Ja teiseks – ning see on veelgi olulisem – kõik ei ole ebaausad inimesed! Jah, läheme selles küsimuses inimeseks olemise kõige sügavamate alusteni. See pole lihtsalt võimalik, et kõik maailma parimad sportlased on petised, valetajad ja vassijad. Ja kui keegi ütleb, et see on naiivne suhtumine, siis on selle inimese puhul tegemist personaalse ajaloolise traumaga. Kõik ei ole korrumpeerunud, kõik ei ole kinni makstud, kõik ei ole valelikud.

Tegemist on paranoilise sovetliku mõtteviisiga, mis ei ole loogiline, vaid pigem emotsionaalne. Intrigeeriv ja konspiratiivne lahendus on ju alati põnevam ning dramaatilisem. Aga õnneks või kahjuks pole elu oma lihtsuses kunagi nii dramaatiline, kui inimese lennukas fantaasia tahaks uskuda ja ette kujutada.

Aga miks peaks selline paranoiline mõtteviis üldse kellelegi korda minema? Võib ju öelda, et see on selle inimese isiklik trauma ja inimesel on õigus mõelda täpselt seda, mida ta soovib. Paraku ei ole asi nii lihtne. See suhtumine on kasvanud propagandaks, mis mõjutab inimeste arusaamu spordist üldiselt.

Kui propageerida mõtteviisi «kõik kasutavad»,

siis lõpuks hakkavadki puhtalt sellepärast paljud kasutama. Kuidas ma saan ilma, kui kõik kasutavad? Järelikult pean kasutama! Ja kõige selle juures ei taju noor lootusrikas sportlane, et ta on propaganda ohver. Oleme jõudnud ajastusse, kus kasvavad üles terved noorte sportlaste põlvkonnad, kellele sugeeritakse juba lutipudeliest saati, et tippspordis lööb läbi ainult sportlikku sooritusvõimet parandavate ainetega.

Ja kõige selle taga on tegelikult WADA ehk rahvusvaheline antidoping agentuur. Ei, tegemist pole järjekordse paranoilise-konspiratiivse lähtekohaga. WADA pole tegelikult üldse ilmselt teadlik sellest, et tegeletakse dopinguvastase propageerimisega. Propagandalik iseloom tuleb just nimelt sellest samast ääretult agressiivselt kampaaniast, mida rakendatakse enne iga suurvõistlust, kui taas kuulutatakse välja, kui suur hulk proove soovitakse võtta ja kui palju sportlasi jälle vahele jääb. Pidevad sõnavõtted nii maailma kui ka Eesti antidoping agentuuride võtmeisikutelt ja üleüldine antidoping esindatus meedias aitab kaasa arusaamale, et sport ja doping käivad käsikäes.

Loomulikult ei peaks WADA kuidagi oma dopingualast võitlust piirama. See on omaette teema, kui võrd agressiivselt WADA oma meetodeid sportlaste peal kasutab ja sellel on nii häid kui ka halbu külgi, mida siinkohal ei jõua ning pole ka otstarbekas lahti arutada. Aga WADA võiks oma tegevuses olla palju efektiivsem, kui nad ise oma tegevust nii palju ei reklaamiks. Mis on üleüldse selle mõte? Hirmutada sportlasi? Lihtsalt olla äge? Ma ei näe taolisel avalikul enda pideval upitamisel mingit mõistetavat eesmärki.

WADA EI TOHI TEHA KINO!

Doping on intrigeeriv, aga igasugune antidopingualane tegevus ei saa olle spekuleeriva iseloomuga. Tulemusi ei saa avaldada enne, kui B-proov pole selge. Ei saa kasutada meetodeid, mis pole teaduslikult tõestatud ja mida piisavalt pädevad teadlased saavad kohtus ümber lükata. Ja ei saa kasutada spekuleeriva iseloomuga kommunikatiivseid võtteid. Dopinguvastane tegevus peab olema konkreetne ja mitte liialt esile tükki. Eesmärk peaks olema avastada dopinguga patustajaid, mitte dopingut propageerida. Paraku tundub, et praegu on eesmärk just viimane.

Henn Käärik

KLASSIKALINE JA NÜÜDISAEGNE SOTSIOLOOGILINE TEOORIA

Raamatus antakse sisutihe ülevaade klassikalisest ja nüüdisaegsest sotsioloogiateooriast. Käsitletavate autorite hulka kuuluvad Auguste Comte, Karl Marx, Vilfredo Pareto, Max Weber, David Émile Durkheim, Georg Simmel, Robert Michels, Pitirim Sorokin, Robert King Merton, Michel Foucault, Jürgen Habermas, Pierre Bourdieu ja Donald Black. Õpiku sihtgrupp on ennekõike sotsioloogiahuvilised tudengid, ent see võiks huvi pakkuda ka laiemale lugejaskonnale.

ISBN 978-9949-32-487-3, 336 lk

 TARTU ÜLIKOOL
KIRJASTUS

737 5961
tyk@ut.ee
www.tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

JAAK KIKAS – 65

Foto: erakogu

23. veebruaril sai 65 aastaseks TÜ füüsika instituudi direktor, korrastamata süsteemide füüsika professor Jaak Kikas.

Jaak Kikas on sündinud Tallinnas tehnikateadlaste Verner ja Valve Kikase peres. 1967. aastal lõpetas ta kuldmedaliga Tallinna 2. keskkooli, seejärel jätkas õpinguid Tartu ülikooli füüsikaosakonnas, mille lõpetas *cum laude* aastal 1972. Seitse aastat hiljem kaitses ta Tartus akadeemik Karl Rebase juhendamisel füüsikamatemaatikakandidaadi kraadi tahkisefüüsika erialal.

Jaak on füüsika instituudis läbi käinud peaaegu kõik ametid: töötanud inseneri, nooremteaduri, vanemteaduri, juhtteaduri, laborijuhataja ja professorina. 2012. aasta lõpus valiti ta füüsika instituudi direktoriks. Jaak Kikas on rahvusvaheliselt tunnustatud teadlane ja rahvusvaheliste teaduskonverentside organiseerija ning avaldanud üle 180 teaduspublikatsiooni.

Tema teadustöö on olnud seotud tahkiste optilise kõrglahutuspektroskoopia meetodite arendamise ning nende rakendamise eri korrastusastmega tah-

kiste uurimisel, samuti mõnede kõnealuste meetodite praktiliste rakendustega optilises informaatikas ja sensorikas. Sealhulgas on ta koos kolleegidega näidanud kõrgete hüdrostaatiliste rõhkude olulist mõju klaaside madalatemperatuurilisele mikrodünaamikale ja arendanud seda kirjeldavaid teoreetilisi mudeleid. 1986. aastal sai ta koos kolleegidega riikliku teaduspreemia töödetsükli «Stabiilsete spektraalsätkude fototekitamine ja suurte molekulide laserspektroskoopia» eest. Praegu on Jaak Kikas tegev grafeeni rakenduste alusuuringutega optoelektronika ja optilise gaasisensorika rakendusteks, samuti mesosüsteemide teooria ja rakendustega.

Jaak on ka üliõpilaste seas hinnatud õppejõud. Tema materjaliteaduse loengud on väga põnevad, kaasaaravad, inspireerivate materjalinäidistega, mida tudengid ka näpu vahel hoida ja katsuda saavad. Ta on väga palju panustanud materjaliteaduse edendamisse, olles ise ka selle õpekava algataja Tartu ülikoolis. Ta on oma tegevusega parandanud oluliselt ka nn klassikaliste reaalteaduste (matemaatika, füüsika, keemia jt) rakenduspotentsiaali ja aidanud kaasa Tartu ülikoolis oleva reaalteadusliku pädevuse täielikumale kasutamisele.

Jaak Kikas on füüsika ja materjaliteaduse populariseerija. Tema sulest on ilmunud mitmed reaalteadusi populariseerivad kirjutised, tema loodud ja hallata on veebikeskkond «Materjalimaailm», mis tutvustab huvilistele üle 100 eri materjali, sisaldades näidiste kirjeldusi ja lisainformatsiooni materjalide koostise ja ehituse, omaduste, saamisviiside ning rakenduse kohta. Ta

on pidanud üle 100 teadust ja tehnoloogiat tutvustava loengu kooliõpilastele, õpetajatele ja üldsusele. Aastal 2009 tunnustati teda peapreemiaga Eesti teaduse populariseerimise auhinnakonkursil.

Jaak Kikas on Eesti koolinoorte füüsikaolümpiaadi žüüri paljukordne esimees ning Eesti võistkonna mentor rahvusvahelistel füüsikaolümpiaadidel. Ta oli rahvusvahelise füüsikaolümpiaadi «IPHO 2012» akadeemilise komitee esimees ja juhtkomitee liige. Ta on pikka aega olnud Teaduskeskuse AHHAA teadusnõukogu esimees ja sihtasutuse nõukogu liige.

Teadustöö tegemise kõrval on Jaagul ka pikaaegne kogemus jõuluvanana instituudi jõulupidudel. Ilmselt on Jaak pärinud sõnaseadmise oskused oma vanaisalt, eesti luuletajalt Reinhold Kamsenilt (tuntud laulu «Küll on kena kelguga» sõnade autor). Nii ei möödu ühtegi suuremat instituu- di pidu Jaagu päevakohaste luule- ridadeta. Samuti on ta füüsikute pidudel toimuvate ühislaulmiste eestvedaja.

Pingelise töögraafiku kõrval on Jaak leidnud aega ka oma hobi, fotograafiaga tegelemiseks. Kunstiinimeste ringkonnas on ta tuntud just fotograafina, kusjuures nii mõnelegi neist on olnud üllatuseks, et tegelikult peab ta füüsiku ametit.

23. veebruaril sai Jaak Kikas Pärnus Endla teatris presidendilt rinda ka Eesti Vabariigi Valgetähe neljanda järgu teenetemärgi.

Õnnitleme teda, soovime palju jõudu ja jaksu edaspidiseks!

Kolleegid füüsika instituudist

TOOMAS SAAT – 60

Foto: erakogu

Professor Toomas Saat on olnud looduse ja bioloogiaga seotud terve elu. Koolipõlves said Toomas esimeseks armastuseks linnud, mis on tavapärane etapp eestimaise bioloogi kujunemisloos. Neid sai siis nii vanematekodus Virtsus kui ka suguvõsa talus Muhumaal poisina kõvasti uuritud! Esimene kokkupuude tõelise teadusega toimus aga Puhtu bioloogiajaamas, kus tegeleti ornitoloogiaga juba tiptasemel. Moodne laborikompleks võimaldas teha täpseid mõõtmisi ja küllap seal vormuski maapoisi loodushuvist juba tõsine teadushuvi. Sellest ajaks on Toomase lemmiklinnuks jäänud suitsupääsuke – üks tollase teaduse peamisi liike.

Ihtüoloogias asus Toomas

esialgu käima klassikalisi radu. Tartu ülikool on uhke embrüoloogiateaduse üle, hõlmates ka gonaadide arengut ja sugurakkude küpsemist – selles vallas kaitsti kandidaadiväitekiri. Siis elas Toomas kolm aastat Moskvas – külge jäid hea vene keel ja veel parem vene olude mõistmine. Regulaarsetel läbirääkimistel suure naabriga Peipsi kalavarude üle on mõlemast kõvasti abi.

Lisaks viljakale teadustööle tuleb au anda Toomase administratiivsele suutlikkusele. Mereinstituudi direktorina tõi ta asutuse välja taasiseseisvuse algusaastate kitsikusest, mil isegi ruumid Tallinna vanalinnas kuulusid tegelikult nende õigusjärgsele omanikule – suurtes võlgades instituut eksisteeris sisuliselt vaid paberil. Tänapäevaks on mereinstituut saavutanud kindla rolli riigi peamise partnerina pika-ajaliste mereteaduse valdkoda kuuluvate kohustuste täitmisel – olgu selleks siis riigi esindamine rahvusvahelises mereuurimise nõukogus, HELCOM-i töörühmades või riiklike seirete tegemine. Kuna kindlate kohustustega kaasnevad enamasti ka stabiilsed lepingud, on instituudi rahaasjad arenenud mõistlikult. Ja kuna rakenduslike uuringutega on kaasas käinud ka edukas toetuste taotlemine, siis on tänapäevaks mereinstituudil

teadustööks igati sobivad hooned juba kolmes linnas (Tallinn, Tartu, Pärnu), välibaasid Kõigest ja Praagal ning lisaks veel laevad Läänemeres ja Peipsil. Ka vahepeal olude sunnil kahanenud töötajate arv on taas kasvanud igati optimaalse pooleteisesajani ning uurimisvaldkondade laia spektriga kaetakse teemad merevee füüsikast bioloogiani, omades enamikus valdkondades Eesti jaoks ainulaadset kvalifikatsiooni.

Teaduses liigub teatav vahel kiiremini, kui vahetuvad generatsioonid ja seega on Toomas praeguseks olukorras, mil juba tema esimeste õpilaste õpilased endale magistrante otsivad. Tõepoolest – 8. märtsil täitub professor Saadil kuuskümmend eluaastat. Seega ei saa enam kuidagi öelda, et poisikeseiga. Aga kindlasti ei ole see vanus veel mingi aeg hakata kokkuvõtteid tegema. Tahame siin soovida juubilarile lihtsalt jõudu ja uusi huvitavaid projekte nii elus kui ka teaduses – Toomase-suguse vitaalse mehe puhul on pikast east ja tervisest patramine igatahes õnneks veel täiesti kohatu. Nende vanainimeseteemade juurde jõuame paarikümne aasta pärast.

Jõudu ja edu soovivad kolleegid ja sõbrad

preparaator – 20. märts

Aarne Pruks, kolloid- ja keskkonnakeemia assistent – 31. märts

60 Reet Soosaar, inglise keele lektor – 6. märts

Toomas Saat, Tartu ülikooli Eesti mereinstituudi direktor – 8. märts

Ludmilla Jakobson, tervishoiu instituudi laborant – 15. märts

Boleslav Tšernjavski, valvur – 29. märts

55 Hele Siimon, materjalifüüsika lektor – 8. märts

Vitali Nagirnõi, tahkisefüüsika vanemteadur – 19. märts

Heili Varendi, lastehaiguste dotsent – 23. märts

Ülle Pechter, nefroloogia teadur – 31. märts

50 Irina Abramenkova, koristaja – 12. märts

Kaido Tammeveski, kolloid- ja keskkonnakeemia dotsent – 13. märts

Tuuli Vähk, raamatukoguhoidja –

30. märts

45 Karin Kull, gastroenteroloogia vanemassistent – 4. märts

Tõnu Rätsep, neurokirurgia teadur – 6. märts

Silja Härm, referent – 9. märts

Silja Tänavots, raamatukoguhoidja – 10. märts

Madis Arukask, eesti ja võrdleva rahvaluule vanemteadur – 20. märts

Kaja-Triin Laisaar, epidemio- loogia ja biostatistika õppetooli spetsialist – 28. märts

40 Anneli Kährrik, inimgeograafia teadur – 2. märts

Elin Org, Tartu ülikooli Eesti geonivaramu teadur – 5. märts

Andres Võrk, ökonomeetria lektor – 12. märts

Monika Schmidt, sotsiaalpsühholoogia lektor – 19. märts

35 Mari-Anne Philips, füsioloogia teadur – 15. märts

Äli Leijen, haridusteaduste vanemteadur – 19. märts

Aveliina Helm, botaanika vanemteadur – 21. märts

30 Kristel Uibo, eesti murrete teadur – 9. märts

Helle Visk, terviseinfo analüüsigrupi analüütik – 27. märts

25 Olaf Viikna, infotehnoloogia spetsialist – 30. märts

KAITSMISED

21. märtsil kell 14 kaitseb **Triin Eglit** arstiteaduse erialal doktoritööd «Obesity, Impaired Glucose Regulation, Metabolic Syndrome and Their Associations With High-

molecular-weight Adiponectin Levels» («Rasvumine, glükoosiregulatsiooni häired, metaboolne sündroom ja nende seosed kõrgmolekulaaraluga adiponektiini tasemega»). Kaitsmine toimub TÜ kliinikumi Linkbergi auditooriumis

(Puusepa 8). Juhendajad prof Margus Lember ja Tarvo Rajasalu (1969–2012), oponent prof Sirkka Keinänen-Kiukkaanniemi (Oulu ülikool, Soome).

STIPENDIUMID

TÜ sihtasutusestipendiumikursid kevadsemestril 2014

Võorkeelse väitekirja eesti-keelse resümee stipendium – stipendiumifond on 4450 eurot. Taotlejad saavad kõikide viimase kahe aasta jooksul Eestis kaitstud võorkeelsete doktoriväitekirjade autorid. Stipendiumi rahastatakse eestikeelse terminoloogia toetamise programmi vahenditest. Taotluste esitamise tähtaeg on 14. märts.

Eestikeelse terminoloogia sihtstipendium – stipendiumi-

fond on 4880 eurot. Taotlejad saavad kõigi Eesti avaõiguslike kõrgkoolide üliõpilased, õppejõud ja teadustöötajad, kelle õppe- või uurimisvaldkond on seotud eestikeelse terminoloogia ja selle arendamisega või kes arendavad eesti terminoloogiat oma mis tahes eriala doktoritöö osana. Stipendiumi rahastatakse eestikeelse terminoloogia toetamise programmi vahenditest. Taotluste esitamise tähtaeg on 14. märts.

Erich Rannu perekonna stipendium – kuni 4 stipendiumi á 1600 eurot. Stipendiumile saavad kandideerida majanduserialade kõigi tasemetega üliõpilased, samuti

infotehnoloogia ja informaatika eriala üliõpilased, kelle lisaerialaks on majandusteadus. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. aprill.

Erich Rannu mälestusstipendium – 1 stipendium á 1600 eurot. Taotlejad saavad majandusteaduskonna kõigi tasemetega üliõpilased, kes omavad silmapaistvaid tulemusi õppe- ja teadustöös. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. aprill.

Linda Martis-Jaanson stiipendium – 1 stipendium á 1000 eurot. Stipendiumile on oodatud kandideerima kehakultuuriteaduskonna bakalaureusetaseme

Õnnitleme

85 Elmar Reimers, matemaatika-informaatikateaduskonna emeriitdotsent – 11. märts

80 Heiki Timotheus, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna emeriitdotsent – 3. märts

70 Leiki Loone, matemaatika-informaatikateaduskonna emeriitdotsent – 1. märts

Tõnu Asu, gaaslahenduslabori elektroonik – 13. märts

Ants Lõhmus, nanostruktuuride füüsika labori vanemteadur – 26. märts

65 Mare-Ann Tammaru-Koger,

viimase aasta ja Tartu tervishoiu kõrgkooli füsioterapia eriala viimase aasta üliõpilased, kes jätkavad järgmisel õppeaastal õpinguid Tartu ülikooli kehakultuuriteaduskonnas. Eelistatud on võimlemise suunitlusega üliõpilased. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. aprill.

Lydia ja Felix Krabi stipendium – kuni 5 stipendiumi á 1000

TUNNUSTUSED

TÜ suure medaliga tunnustati ülikooli botaanikaiaia endist direktorit **Heiki Tamme**.

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvis 60. sünnipäeval arstiteaduskonna bio- ja siirdemeditsiini instituudi farmakoloogia dotsent ja vanemteadur **Tamara Žarkovskaja**.

TÜ aumärgi ja tänukirjaga tunnustati 75. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi materjaliteaduse osakonna tahkisefüüsika vanemteadureid **Aarne Maarooši** ja **Svetlana Zazubovištšit** ning 70. sünnipäeval füüsika instituudi materjaliteaduse osakonna inseneri **Tiiu Mürseppa**; samuti loodus- ja tehnoloogiateaduskonna emeritprofessorit **Lembit Punga**.

TÜ tänukirja pälvisid 80. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna keemia instituudi emeritdotsent **Heiki Timotheus** ning raamatukogu haldusosakonna koristaja **Marta Paatsi**, 70. sünnipäeval sotsiaal- ja haridusteaduskonna haridusteaduste instituudi täienduskoolituse- ja kutseasta spetsialist **Tiina Vaidla** ning raamatukogu säilitus- ja konserveerimisosakonna desinfektor **Tiiu**

eurol. Stipendiumile on oodatud kandideerima loodus- ja tehnoloogiateaduskonna kõikide õppetasemete üliõpilased loodusteaduste erialadelt: bioloogia, ökoloogia, geograafia ja geoloogia. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. aprill.

KPMG stipendium – 1 stipendium á 1300 eurot. Stipendiumile on oodatud kandideerima majan-

Fahrutdinova, 60. sünnipäeval filosoofiateaduskonna keelekeskuse vene keele lektor **Ljudmila Vedina** ja eesti keele lektor **Eve Raeste** ning Pärnu kolledži keelekeskuse inglise keele lektor **Reet Soosaar**; samuti said TÜ tänukirja filosoofiateaduskonna keelekeskuse inglise keele õpetaja **Inga Koppel** ja infotehnoloogia osakonna taristunõunik **Otto Teller**.

Eesti Vabariigi 96. aastapäeva puhul tunnustati Tartu Ülikooli aumärgiga järgmisi ülikooli töötajaid: õigusteaduskonna õppekorralduse spetsialist **Lehte Leesik**, arstiteaduskonna närvikliiniku neuroloogia dotsent ja vanemteadur **Janika Kõrv**, arstiteaduskonna mikrobioloogia instituudi meditsiinilise mikrobioloogia dotsent **Reet Mändar**, arstiteaduskonna stomatoloogia kliiniku suu- ja hambahaiguste vanemassistent **Taavo Seedre**, arstiteaduskonna residentuuri spetsialist, kliinilise meditsiini doktorikooli koordinaator **Halja Suss**, filosoofiateaduskonna germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituudi slaavi filoloogia osakonna vanemteadur **Lea Pild**, filosoofiateaduskonna kultuuriteaduste ja kunstide instituudi etnoloogia dotsent, programmijuht **Ene Kõresaar**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna keemia instituudi

dusteaduskonna bakalaureuse- ja magistritaseme üliõpilased, kellel on väga hea õpeedukus, aktiivne valmisolek kohtuda KPMG Baltics OÜ esindajatega. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. aprill.

Täpsem informatsioon ja nõuded stipendiumite taotlemiseks: www.sihtasutus.ut.ee, tel 737 5852 või 55 540 773 (Triin Vakker).

analüütilise keemia õppetooli juhataja, analüütilise keemia professor **Ivo Leito**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna keemia instituudi füüsikalise keemia assistent **Eneli Härk**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna dekanadi õppekorralduse spetsialist **Tiiu Kaart**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika instituudi majandusgrupi juhataja **Anne Rand**, majandusteaduskonna ettevõtte-majanduse instituudi kaugkoolituse projektijuht **Karin Liikane**, matemaatika-informaatikateaduskonna tarkvaratehnika professor **Marlon Dumas**, matemaatika-informaatikateaduskonna matemaatilise statistika instituudi matemaatilise statistika dotsent **Imbi Traat**, matemaatika-informaatikateaduskonna matemaatika instituudi arvutusmeetodite dotsent **Peeter Oja**, sotsiaal- ja haridusteaduskonna haridusteaduste instituudi raamatukogu juhataja **Anne Allikvee**, sotsiaal- ja haridusteaduskonna ühiskonnateaduste instituudi õppekorralduse spetsialist **Maiu Reinhold**, sotsiaal- ja haridusteaduskonna ühiskonnateaduste instituudi külalisprofessor **Johannes Pieter van Ewijk**, rektoraadi büroo analüütik **Helina Riisalu**, teadus- ja arendusosakonna struktuurivahendite peaspetsialist **Anne Tenno**, õppeosakonna õppekor-

ralduse spetsialist **Helen Asveit**, õppeosakonna õppeinfosüsteemi ja -analüüsi peaspetsialist **Ivika Puusepp**, elukestva õppe keskuse täiendusõppe peaspetsialist **Aire Seene**, Viljandi kultuuriakadeemia haldustalituse juhataja **Ain Nuija**, Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna nooremteadur **Madis Rennu**, Viljandi

kultuuriakadeemia etenduskunstide osakonna koordinaator **Margit Siemenson**, Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna õppekorralduse spetsialist **Lembe Lahtmaa**, Euroopa kolledži õppekorralduse spetsialist **Aigi Hommik**, Euroopa kolledži projektijuht **Mare Peedimaa**, teadus- ja arendusosakonna intellektuaalse

omandi valdkonna jurist **Reet Adamsoo**, infotehnoloogia osakonna arvutivõrgu peaspetsialist **Erkki Kukk**, kinnisvaraosakonna haldur **Allan Sonn**, õppeprorektori sekretär **Signe Halikas** ning puhkpilliorkestri Popsid endine dirigent **Enno Tubli**.

TEATED

Märtsis TÜ aulas: 4. märtsil kell 19 Tanel Joametsa klaveriõhtu «BBB», kavas on Bach, Brahms, Beethoven; 5. märtsil kell 19 Eesti Kontsert – Mati Turi (tenor) ja Martti Raide (klaver); 7. märtsil kell 16.30 ajakirja Akadeemia seminar; 8. märtsil kell 14.15 korporatsioon Indla 90. aastapäeva juubeliaktus; kell 18 Tallinna ülikooli kammerkoori naistepäeva kontsert; 9. märtsil kell 14 Tartu puhkpilliorkestri naistepäeva kontsert; 12. märtsil kell 16.15 Tartu ülikooli vabade kunstide professori Arvo Pärdi «Sõna ja muusika» seminar; 13. märtsil kell 19 heategevuslik kontsert, esineb puuetega inimeste rahvamuusikaansambel Allikabänd; 15. märtsil kell 12 üle-eestilise emakeeleolümpiaadi lõpetamine; 20. märtsil kell 19 Eesti interpretide liidu kontsert, valgel klaveril esineb Kadri-Ann Sumera; 26. märtsil kell 16.15 professor Riina Kallikormi inauguraatsiooni loeng; 30. märtsil kell 12 Jüri Kuke mälestuspäev.

TÜ pensionäride ühingu Vitae: 3. märtsil kell 15 käsitööring; 4. märtsil kell 13 lauluring; 6. märtsil kell 13 arstide klubi; 12. märtsil kell 14 Raeplats 12 saalis Ülo Siimetsa reisimuljed; 13. märtsil humanitaaria klubi; 17. märtsil

kell 16 põltsamaalaste klubi; 18. märtsil lauluring; 27. märtsil keemikute klubi.

Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolekud: 12. märtsil esineb Peeter Järvelaid ettekandega «Institut de Droit international ja Eesti. Professor Rein Müllersoni 70. sünnipäevaks» ja 26. märtsil esineb Andres Jõgar ettekandega «Staliniaegsed repressioonid Tartu Õpetajate Instituudis». Kõnekoosolekud toimuvad kell 16.15 Lossi 3–427. Täpsem info: www.ut.ee/OES.

10. märtsini saab Tartu botaanikaiaias külastada **orhideenäitust**. Samal ajal on üleval kunstnik Merle Silla **orhideemaalide näitusemüük**, mis kannab pealkirja «Orhideede imeline maailm». Merle Sild on sündinud 1960. aastal Tartus, kuid elab praegu Inglismaal Plymouthis, olles sealsete kunstihenduste Flameworks ja Devon Artists Network tegevliige, samuti kuulub ta Walesi kunstnike ühendusse Artawe ja kunstnike-kolleksionäride liitu Beepgroup. Kunsti õppimist alustas ta Tartu lastekunstikoolis, täiendades end hiljem USA Kaleidoscope Art Schoolis ja Newcastle rahvaülikooli kunstikursustel ning professionaalsete kunstnike juures Soomes ja Hispaanias elades.

Alates 2013. aastast õpib ta London Art College'is kaugõppekursustel. Tema isikunäitused on üleval olnud Eestis, Soomes, Hispaanias ja Inglismaal, mille käigus on tema maale müüdnud Jaapanisse, Austraaliasse, Soome, Venemaale, Inglismaale, Slovakkiasse ja teistesse riikidesse.

10. märtsil kell 14.15 kutsub **keskkonnamuutustega kohanemise tippkeskus ENVIRON** kuulama ettekandeid avalikul seminaril, mis leiab aset Chemicumis (Ravila 14A–1019). Seminaril esinevad Kalle Olli (botaanika vanemteadur), teemaks «Against the Tide – Biodiversity in Plankton Ecosystems». Järvi Järveoja (loodusgeograafia ja maastikuökoloogia spetsialist), teemaks «GHG Fluxes from an Abandoned Peat Extraction Area Cultivated with Phalaris Arundinacea L.». Priit Kupper (ökofüsioloogia vanemteadur) «Patterns of Water Use Are Interrelated With Leaf Nitrogen Concentration in Deciduous Woody Species». Birger Ilau (Tallinna tehnikaülikooli geenitehnoloogia instituudi insener ja doktorant), teemaks «Arabidopsis thaliana myosins». Lisaformatsiooni saab leheküljelt environ.emu.ee.

13. märtsil kell 15 räägib professor Martin Ehala ülikooli kunsti-

muuseumis saabuva emakeelepäeva puhul teemal «Suur-Eesti».

18. märtsil peab rahvusteaduste professor **Juhan Maiste loengu** teemal «Milleks eestlastele kunstiajalugu?». Kas kunstiajalugu on asjade ja faktide ajalugu, mis korjab pelgalt kokku mineviku märke, või peitub temas Lääne kultuurilise ühiskeelega salakood? Kas sinne maa on selles mängus olnud vaid kaasalonkija või võrdväärne partner? Loengus käsitletakse kunsti ja kunstiajaloo suuri sõlmküsimusi alates uue mõtteviisi algusest Kreekas, teaduseks kujunemisest valgustussajandil ja selle pinnalt rahvuslike kunstiajalugude tekkimisest.

Juhan Maiste on Tartu ülikooli kunstiajaloo professor alates 2007. aastast. Tema varasem teadus- ja pedagoogikaalne tegevus seostub Eesti Kunstiakadeemia kunstiteaduse instituudi (professor alates 1996. aastast) ja tema poolt asutatud muinsuskaitse- ja restaureerimisteaduskonnaga. Professor Maiste teadusliku tegevuse keskmes on klassika ja selle retseptiooni probleemid renessansist valgustusajastuni ning ülikooli maastik ja mõisaarhitektuur, millele lisanduvad käsitlused kunstikultuuri vallas ja ilukirjanduslik looming. Ta on pälvinud Kristijan Raua ja Balti assamblee teaduspreemia ning teda on tunnustatud ka Valgetähe teenetemärgiga. Loengule saab registreeruda rahvusteaduste loengusarja kodulehel <http://www.ut.ee/et/rahvusteaduste-loengusari>, kus leidub ka terve loengusarja ajakava.

19. märtsil avavad oma ukseid korraga viis Tartu kõrgkooli: Tartu ülikool, Eesti maaülikool, Eesti lennuakadeemia, Tartu kõrgem

kunstikool ja Tartu tervishoiu kõrgkool. Kõik huvilised saavad Tartu kõrgkoolide lahtiste uste päevale tasuta eribussidega Tallinnast, Narvast, Pärnust, Viljandist ja Võrust. Eribussiga Tartusse lahtiste uste päevale sõitmiseks saab 10. märtsist alates registreeruda kodulehel www.ut.ee/buss. Bussid sõidavad Tartust tagasi kell 17.30.

21. märtsil kell 19 mängivad vastamisi korvpallimeeskonnad Tartu ülikool/Rock ja Pärnu korvpalliklubi. Mäng leiab aset Tartu ülikooli spordihoones (Ujula 4).

30. märtsil leiab Tartu ülikooli aulas aset **langenud vabadusvõitleja päeva XVIII aulakonverents**. Märtervabadusvõitleja Jüri Kukk sündis Pärnus 1. mail 1940. Õppis ja töötas keemikuna Tartu ülikoolis 1958–1979, 1975–1976 tegutses erialaselt Prantsusmaal Bellevues. Rahvusliku meelsuse ja okupatsioonivastaste väljaastumiste eest vallandati dotsent Jüri Kukk 1979. aastal oma seniselt töökohalt Tartu ülikoolis. Vallandamise põhjus lasus kohalikel Nõukogude liidu riikliku julgeoleku komitee (KGB) töötajatel, kümnetel tolaaegsetel kolleegidel ja isegi mõnel üliõpilasel. 13. märtsil 1980 õppejõud arreteeriti. Kohtulavastusel ENSV Ülemkohtus 5.–8. jaanuaril 1981 mõisteti talle kaheaastane vabadusekaotuslik karistus. Protestiks justiitsarveteoinduse vastu pidasid nii Jüri Kukk kui ka tema kaaskohtualune Mart-Olav Niklus kestvat näljastreiki, lugedes endale alandavaks õigusemõistmise paroodias osaleda. 1981. aasta alguses saadeti Jüri Kukk Tallinnast karistust kandma Venemaale. Surm saabus Vologda tapivanglas 27. märtsil 1981. Põhjuseks oli

eluohhtlikus seisundis viibinud poliitvangi ebainimlik kohtlemine, lämbumine tõenäoliselt ebaprofessionaalselt teostatud kunstliku toitumise tagajärjel. Jüri Kuke sovetliku mõnitamise vastu protesteeris maailma avalikkus, teiste hulgas kümned Prantsusmaa keemikud. Aasta hiljem tegi Vladimir-Georg Karassev-Orgusaar Vabadusraadios ettepaneku hakata igal aastal 27. märtsi tähistama Langenud Vabadusvõitleja päevana.

16.–18. mail on Tartus **SELL-i üliõpilasmängud**. Sellega seoses otsib korraldajameeskond vabatahtlikke. SELL-i mängudest võtab osa ligi 1500 tudengit üle kogu maailma. Spordimeelsed üliõpilased võistlevad kokku 13 spordialal. Korraldajaid kutsuvad kõiki sərəsilmsed inimesi liituma vabatahtlikuna üliõpilasmängude korraldusmeeskonnaga. Vabatahtlikke on vaja nii võistluste korraldamiseks kui ka üldiseks abistamiseks. Võõrkeeleoskustega inimesi oodatakse spordivõistkondade atašeedeks. SELL-i üliõpilasmängude korraldusmeeskonna liikmena saad nautida kolmepäevast suurt spordipidu, leida uusi tutvusi, luua kontakte ja harjutada suurvõistluste korraldamiseks vajalikku meeskonnatööd. Peale selle saavad vabatahtlikud SELL-i mängude sārgi, toitlustamise kolm korda päevas, transpordi võistluspaikadesse ning mängude möödudes ootab kõiki tublisid vabatahtlikke tänuõritus. Registreerimine: www.sell2014.eu/ee/hakka-vabatahtlikuks/. Lisainfo: SELL-i üliõpilasmängude vabatahtlike koordinaator Kadri Riitsaar, +372 56153528, vabatahtlik@sell2014.eu.

IN MEMORIAM

Vladimir Zintšenko

10.08.1931–06.02.2014

6. veebruaril 2014 vaikis mõtete, teravmeelsuste ja tähelepanekute peaaegu katkematu voog, mida Vladimir Petrovitš Zintšenko oli suulises või kirjalikus vormis üle poole sajandi teistega heldelt jaganud. Paljud Eesti psühholoogid kaotasid oma hea õpetaja, mentori ja sõbra. Kui Eesti uuesti vabaks sai, siis oli Zintšenko esimene, kes meile õnne soovis. Ta oli Elvas suvitamas käinud ja sai aru, et lahkedes kas vanast või uuest impeeriumist ei kaota me mitte midagi. Tal endal oli raske olla psühholoog oma kodumaal, kus ta 1982. aastal vallandati sisuliselt NLKP Keskkomitee korraldusel Moskva ülikooli professori kohalt. Laskmata ennast sellest eriti häirida, ehitas ta üles Venemaa teaduste akadeemia inimese uurimise instituudi, rajas ja mehitas psühholoogia osakonnad Dubna ülikoolis ja Moskva kõrgemas majanduskoolis. Üsna olulises osas oli ta ka Tartu psühholoogia osakonna kui uurimiskeskuse käivitaja, kuna vahendas või käendas uurimisraha, millega sai taaselustatud tunnetuspsühholoogia uurimistraditsioon. Kõnelemata sellest, et ta juhendas paljude väitekirjade kaitsmist või

aitas neid korraldada, mis sellel ajal oli võimalik vaid Moskvas või Leningradis. Kuigi ta ei olnud alati vaimustes kõigest, mida me Tartus tegime (kord nimetas ta ühte meie koostatud kirjanduse ülevaadet «Tartu telefoniraamatuks»), nägi ta meis maailmale avatuse ja vabameelsuse ideaali.

Pole kahtlust, et Zintšenko sai juba stardis suure eelise. Tema isa Pjotr Zintšenko oli väljapaistvamaid nõukogude vene psühholooge, kes võõrustas Harkivisse pagendatud Lev Vögotskit ja tema mõttekaaslast. 1966. aastal sai Vladimir Petrovitš tööga «Taju ja tegevus» 35-aastaselt noorimaks psühholoogiadoktoriks tollases Nõukogude Liidus. 1969. aastal ilmus talt raamat «Visuaalse kujundi kujunemine», mis kirjeldab ühtesid kõige geniaalsemaid tajueksperimente, mis kunagi on tehtud. Ta suutis esimesena kirjeldada seda, kuidas inimene tajub kujutist, mis on silma põhjas paigal. Selgub, et paigalolevat kujutist inimene ei näe, kuna see kaob ära. Selleks tuli ehitada miniatuurne televiisor, mis kinnitati silmale. Ka tänapäeval oleks see üsna keeruline ülesanne. Kokku on ta elu jooksul kirjutanud

Foto: Andres Tennus

üle 400 teadusliku töö, millest paljud on tõlgitud eri keeltesse. Maailma parimad ülikoolid pidasid auasjaks kutsuda teda enda juurde loenguid pidama. 1969. aastal külastas Zintšenko Eestit, pidades Taru ülikoolis loengute seeria, mis muutis mitme tollel ajal veel noore eesti psühholoogi eluteed.

Tema õpilased ja sõbrad suutsid sellele lahkele ja teravmeelsele inimesele vastu anda vaid minimaalselt. Meie ettepanekul valis Tartu ülikool professor ja akadeemik Vladimir Zintšenko 2011. aastal oma audoktoriks, mille üle oli ta väga uhke ja õnnelik. Meie kõrvus kostab veel kaua tema veidi kärisev hää, mis jutustab mõnda naljakat, kuid ometi tõestisündinud lugu.

Jüri Allik
Talis Bachmann
Aavo Luuk
Peeter Tulviste

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee